Пәнд-несиһәтләр

Пәнд-несиһәтләрниң қәдир-қиммити

1 Исраил падишаси Давутниң оғли Сулайманниң
пәнд-несиһәтлири: —■
2 Бу пәнд-несиһәтләр саңа әқил-парасәт, әдәп-
әхлақни үгитип, сени ибрәтлик сөзләрни
чүшинидиған қилиду;
3 саңа даналиқ, һәққанийлиқ, пәм-парасәт вә
дуруслуқниң йолйоруқ-тәрбийисини қобул
қилдуриду.
4 Бу *пәнд-несиһәтләр* наданларни зерәк қилип,
яшларни билимлик вә сәзгүр қилиду;
5 буларға қулақ селиши билән даналар билимини
ашуриду, йорутулған кишиләр техиму дана
мәслиһәткә еришиду, □
6 шундақла пәнд-несиһәтләр һәм тәмсилләрниң
мәнасини, данишмәнләрниң һекмәтлири һәм
тилсим сөзлирини чүшинидиған қилиниду.

Яшларға несиһәт

7 Пәрвәрдигардин қорқуш билимниң
башлинишидур;
Ахмақлар даналиқни вә тәрбийини көзгә илмайду.■
8 И оғлум, атаңниң тәрбийисигә қулақ сал, анаңниң
сөз-несиһәтидин айрилма;

■ **1:1** 1Пад. 4:32; Вәһ. 3:9 □ **1:5** **«йорутулған киши»** — ибраний тилида «ишларни, мәсилиләрни, башқа адәмни убдан чүшинидиған киши» дегән мәнидә. ■ **1:7** Аюп 28:28; Зәб. 110:10; Пәнд. 9:10; Топ. 12:13

9 чүнки улар сениң бешиңға тақалған гүл чәмбирәк,
бойнуңға есилған марҗан болиду.
10 И оғлум, яманлар сени аздурса, уларға әгәшмигин.
11 Әгәр улар: — Жүр, қапқан қуруп адәм өлтүрәйли;
Йошурунивелип, бирәр бегуна кәлгәндә урайли!□
12 Тәһтисарадәк уларни жутуветәйли,
Сақ болсиму, һаңға чүшкәнләрдәк уларни жиқитайли;□
13 Улардин хилму-хил қимматлик мал-дунияға егә болуп,
Өйлиримизни олжа билән толдуримиз.
14 Биз билән шерик бол,
Һәмянимиз бир болсун, десә, —
15 И оғлум, уларға йолдаш болма,
Өзүңни уларниң изидин нери қил!□
16 Чүнки уларниң путлири рәзилликкә жүгүриду,
Қолини қан қилиш үчүн алдирайду.■
17 Һәр қандақ учарқанат туюп қалғанда қапқан қоюш бекар авариччиликтур;
18 Лекин булар дәл өз қенини төкүш үчүн сақлайду;
Өз җанлириға замин болушни күтиду.
19 Нәпси йоғинап кәткән һәр бир адәмниң йоллириниң ақивити мана шундақ;
Һарам мал-дуния өз егилириниң җенини алиду.■

Даналиқ садаси

□ **1:11 «...қапқан қуруп адәм өлтүрәйли»** — ибраний тилида «...қапқан қуруп қан төкәйли». □ **1:12 «Тәһтисара»** — өлгүчиләрниң роһлири қиямәт күнини күтидиған җай (ибраний тилида «шеол» дегән сөз). □ **1:15 «Өзүңни уларниң изидин нери қил!»** — ибраний тилида «Путуңни уларниң йолидин нери қил!». ■ **1:16** Йәш. 59:7; Рим. 3:15 ■ **1:19** Аюп 8:13

20 *Буйук* даналиқ кочида очуқ-ашкарә хитап қилмақта,
Чоң мәйданларда садасини аңлатмақта.□
21 Коча доқмушлирида адәмләрни чақирмақта,
Шәһәр дәрвазилирида сөзлирини җакалимақта: —
22 И саддилар, қачанғичә мошундақ наданлиққа берилисиләр?
Мәсқирә қилғучилар қачанғичә мәсқириликтин һозур алсун?
Ахмақлар қачанғичә билимдин нәпрәтләнсун?!□
23 Тәнбиһлиримгә қулақ селип маңған йолуңлардин янған болсаңлар еди!
Роһумни силәргә төкүп берәттим,
Сөзлиримни силәргә билдүргән болаттим.
24 Лекин чақирсам, аңлимидиңлар;
Қолумни узартсам, һеч қайсиңлар қаримидиңлар.■
25 Несиһәтлиримниң һәммисигә пәрва қилмидиңлар,
Тәнбиһимни аңлашни қилчә халимидиңлар.
26 Шуңа, бешиңларға балаю-қаза кәлгәндә күлимән,
Вәһимә силәргә йетиши билән мәсқирә қилимән.
27 Һалакәт елип кәлгән вәһимә үстүңләргә чүшкәндә,

□ **1:20 «даналиқ»** — «Пәнд-несиһәтләр»дә «даналиқ» пәзиләтлик бир аялниң сүпитидә көрүниду. Бу «пәзиләтлик аял» 5:1-14, 6:20-35, 7:6-27, 9:13-18дә баян қилинған «паһишә аял» билән селиштурулуши «пәнд-несиһәтләр»ниң муһим бир темисидур. □ **1:22 «саддилар»** — «Пәнд-несиһәтләр»дә «саддилар» (яки «наданлар») дегәнниң «үгәнмигәнләр», «саватқа еришмигәнләр» дегән башқа хил тәрҗимилириму бар. **«Ахмақлар қачанғичә билимдин нәпрәтләнсун?!»** — оқурмәнләр шуниңға диққәт қилған болуши мүмкин, «даналиқ» мошу йәрдә «наданлар»ға («саддилар»ға) беваситә сөз қилсиму, лекин «ахмақлар»гә вә «мәсқирә қилғучилар»ға беваситә сөзлимәйду. Чүнки рәзил йолларни тутқачқа, уларға һеч қандақ беваситә несиһәт тәсир қилмайду (8:4, 9:4, 7-8ниму көрүң).
■ **1:24** Йәш. 65:12; 66:4; Йәр. 13:10

Вәйранчилиқ силәргә қуюнтаздәк кәлгәндә,
Силәр еғир қайғуға вә азапқа муптила болғиниңларда —■
28 У чағда мошу кишиләр мәндин өтүнүп чақириду,
Мән пәрва қилмаймән,
Мени тәлмүрүп издисиму, тапалмайду.
29 Улар билимгә нәпрәтләнгинидин,
Пәрвәрдигардин әйминишни таллимиғинидин,
30 Мениң нәсиһитимни қилчә қобул қилғуси йоқлуғидин,
Тәнбиһимгиму пәрва қилмиғиниңлардин,
31 Улар өз бешини йәйду,
Өз қәстлиридин толуқ азап тартиду;
32 Чүнки саддиларниң йолдин чиқиши өз жениға замин болиду;
Ахмақлар раһәтлик турмушидин өзлирини һалак қилиду.
33 Лекин маңа қулақ салғанлар аман-есән яшайду,
Балаю-қазалардин, ғәм-әндишләрдин халий болуп, хатирҗәм туриду.

2

Даналиқниң мевиси

1 И оғлум, әгәр сөзлиримни қобул қилсаң,
Несиһәтлиримни қәлбиңгә пүксәң,
2 Әгәрдә даналиққа қулақ салсаң,
Йоруқлуққа еришишкә көңүл бәрсәң,
3 Әгәр әқил-парасәткә тәшна болуп илтиҗа қилсаң,
Йоруқлуққа еришиш үчүн жуқури авазда йелинсаң,
4 Әгәр күмүчкә интилгәндәк интилсәң,

■ **1:27** Аюп 27:9; 35:12; Йәш. 1:15; Йәр. 11:11; 14:12; Әз. 8:18; Мик. 3:4

Йошурун гөһәрни издигәндәк издисәң,■
5 Ундақта Пәрвәрдигардин *һәқиқий* қорқушни билидиған болисән,
Вә саңа Худани тонуш несип болиду.
6 Чүнки Пәрвәрдигар даналиқ бәргүчидур;
Униң ағзидин билим билән йоруқлуқ чиқиду.■
7 У дурус яшаватқанлар үчүн мол һекмәт тәйярлап қойғандур,
У вижданлиқ адәмләр үчүн қалқандур.
8 У адиллиқ қилғучиларниң йоллирини асрайду,
Ихласмән бәндилириниң йолини қоғдайду.
9 У чағда һәққанийлиқ, адиллиқ вә дуруслуқни,
Шундақла һәр қандақ гөзәл йолни чүшинидиған болисән.
10 Даналиқ қәлбиңгә кириши биләнла,
Билим көңлүңгә йеқиши биләнла,
11 Пәм-парасәт сени қоғдайду,
Йоруқлуқ сени сақлайду.
12 Улар сени яман йолдин,
Тили зәһәр адәмләрдин қутқузиду;
13 Йәни тоғра йолдин чәтнигәнләрдин,
Қараңғу йолларда маңидиғанлардин,
14 Рәзиллик қилишни һозур көридиғанлардин,
Яманлиқниң зиянлирини хошаллиқ дәп билидиғанлардин,
15 Йәни әгир йолларда маңидиғанлардин,
Қиңғир йолда маңидиғанлардин қутқузиду.
16 *Даналиқ* сени бузуқ аялдин,
Йәни ширин сөзләр билән аздурмақчи болған намәһрәм аяллардин қутқузиду.■
17 *Бундақ аяллар* яш вақтида тәккән җорисини ташлап,

■ **2:4** Мат. 13:44 ■ **2:6** 1Пад. 3:9,12; Яқ. 1:5 ■ **2:16** Пәнд. 5:3; 6:24; 7:5

Худа алдидики никаһ қәсимини унтуған вапасизлардиндур.
18 Униң өйигә баридиған йол өлүмгә апиридиған йолдур,
Униң маңидиған йоллири адәмни әрваһлар маканиға башлайду.
19 Униң қешиға барғанларниң бириму қайтип кәлгини йоқ,
Улардин бириму һаятлиқ йоллириға еришкини йоқ.
20 *Шуларни чүшәнсәң* яхшиларниң йолида маңисән,
Һәққанийларниң йоллирини тутисән.
21 Чүнки дурус адәм зиминда яшап қалалайду,
Мукәммәл киши бу йәрдә маканлишалайду.■
22 Лекин рәзилләр зиминдин үзүп ташлиниду,
Вапасизлар униңдин жулуветилиду.■

3

Яшларға сәмимий агаһландуруш

1 И оғлум, тәлимимни унтума,
Дегәнлиримни һемишә көңлүңдә чиң тут.□
2 Чүнки у саңа бәрикәтлик күнләр, узун өмүр вә хатирҗәмлик қошуп бериду.□ ■
3 Меһриван вә һәқ-сәмимий болуштин ваз кәчмә,
Буларни бойнуңға есивал,

■ **2:21** Зәб. 36:29 ■ **2:22** Аюп 18:17; Зәб. 103:35 □ **3:1 «чиң тут»** — дегән сөз ибраний тилида: «қоғда, мудапиә қил» дегән мәниниму билдүриду. □ **3:2 «бәрикәтлик күнләр»** — ибраний тилида «күнләрниң узунлуғи». ■ **3:2** Қан. 8:1; 30:20

Қәлбиңгә пүтивал.□ ■
4 Шундақ қилғанда Худа вә бәндиләрниң нәзиридә илтипатқа лайиқ болисән, данишмән һесаплинисән.□

5 Өз әқлиңгә таянмай, Пәрвәрдигарға чин қәлбиң билән таянғин;
6 Қандақла иш қилсаң, Пәрвәрдигарни тонушқа интил;
У саңа тоғра йолларни көрситиду.□ ■
7 Өзүңни әқиллиқ санима;
Пәрвәрдигардин әйминип, яманлиқтин жирақ бол.■
8 Шундақ қилғиниңда, бу ишлар дәрдиңгә дәрман,
Устиханлириңға илик болиду.□
9 Пәрвәрдигарниң һөрмитини қилип мал-дунияйиңдин һәдийәләрни сунғин,
Етизиңдин тунҗа чиққан мәһсулатлириңдин Униңға атиғин;■
10 Шундақ қилғиниңда, амбарлириң ашлиққа толуп тешиду,
Шарап көлчәклириңдә йеңи шарап ешип-тешип туриду.■
11 И оғлум, Пәрвәрдигарниң тәрбийисигә бепәрвалиқ қилма,

□ **3:3 «қәлбиңгә пүтивал»** — ибраний тилида «қәлбиңдики тахтайға пүтүвал» (Муса пәйғәмбәргә тапшурулған муқәддәс қанун икки таш тахтайға пүтүлгән еди). ■ **3:3** Мис. 13:9; Қан. 6:8 □ **3:4 «илтипатқа лайиқ болисән»** — мошу йәрдә ибраний тилида «илтипат» дегән сөз икки бислиқ болуп, иккинчи мәнаси «гөзәллик»тур. □ **3:6 «Қандақла иш қилсаң,...»** — ибраний тилида «Барлиқ йоллириңда...». ■ **3:6** 1Тар. 28:9 ■ **3:7** Рим. 12:16 □ **3:8 «дәрдиңгә дәрман... болиду»** — ибраний тилида «киндигиңгә саламәтлик... болиду». ■ **3:9** Мис. 23:19; 34:26; Қан. 26:2-11; Мал. 3:10; Луқа 14:13 ■ **3:10** Қан. 28:8

Униң тәнбиһидин бәзмә.■
12 Чүнки, ата әзиз көргән оғлиға тәнбиһ-тәрбийә бәргәндәк,
Пәрвәрдигар кимни сөйгән болса униңға тәнбиһ-тәрбийә бериду.■
13 Даналиққа муйәссәр болған киши,
Йоруқлуққа егә болған киши немидегән бәхитлик-һә!
14 Чүнки даналиқниң пайдиси күмүчниң пайдисидин көптур,
Қиммити сап алтунниңкидинму зиядидур.■
15 У ләәл-яқутлардин қиммәтликтур,
Интизар болған һәр қандақ нәрсәңдин һеч бириму униңға тәң кәлмәстур.■
16 Даналиқниң оң қолида узун өмүр,
Сол қолида байлиқ вә шөһрәт бардур.
17 Униң йоллири саңа хуш пурақ туюлур,
Униң барлиқ тәриқилири сени арам тапқузур.
18 У өзини тапқан адәмгә «һаятлиқ дәриғи»дур,
Уни чиң тутқан киши немидегән бәхитлик!□
19 Пәрвәрдигар даналиқ билән йәр-зиминни бәрпа қилди,
Һекмәт билән асманни орнатти.
20 Униң билими билән йәрниң чоңқур қатламлири йерилди,
Һәмдә булутлардин шәбнәм чүшти.□ ■

■ **3:11** Аюп 5:17; Ибр. 12:5 ■ **3:12** Вәһ. 3:19 ■ **3:14** Аюп 28:15; Зәб. 18:11; Пәнд. 8:11,19; 16:16 ■ **3:15** Пәнд. 8:11 □ **3:18 «һаятлиқ дәриғи»** — шубһисизки, «Ерән бағчиси»дики Адәм атимиз вә Һава анимизниң бәһримән болушиға тәйярланған «һаятлиқ дәриғи»ни көрситиду (Тәврат, «Яр.» 2:9). □ **3:20 «йәрниң чоңқур қатламлири йерилди»** — бәлким Нуһ пәйғәмбәрниң вақтидики «чоң топан» билән мунасивәтлик бәзи ишларни көрситиши мумкин («Яр.» 7:11) ■ **3:20** Яр. 1:9,10

21 И оғлум! *Даналиқ билән билимни* көзүңдин чиқарма,
Пишқан һекмәт вә пәм-парасәтни чиң тут.
22 Шуниң билән улар жениңға жан қошиду,
Бойнуңға есилған есил маржандәк саңа гөзәллик қошиду.
23 Шу чағда йолуңда аман-есән маңалайсән,
Йолда путлашмайсән.■
24 Ятқанда һеч немидин қорқмайсән,
Йетишиң биләнла татлиқ ухлайсән.■
25 Бешиңға дәһшәтлик вәһимә чүшкәндә қорқмиғин,
Рәзилләрниң вәйранчилиғидин ғәм қилмиғин!□ ■
26 Чүнки Пәрвәрдигар сениң таянчиңдур,
У путуңни қапқанлардин нери қилиду.

27 Пәқәт қолуңдин кәлсила, һаҗәтмәнләрдин яхшилиқни айимиғин.
28 Қолум-хошнилириң сениңдин өтнә сорап кирсә,
«Қайтип кетип, әтә кәлгин, әтә берәй» — демигин.
29 Хошнаңға зиянкәшлик нийитидә болма,
Чүнки у саңа ишинип йениңда хатирҗәм яшайду.
30 Бириси саңа зиян йәткүзмигән болса,
Униң билән сәвәпсиз маҗиралашма.□
31 Зулумхор кишигә һәсәт қилма,
Униң йол-тәдбирлиридин һеч немини таллима.■
32 Чүнки қиңғир йолларни маңидиғанлар Пәрвәрдигарниң нәзиридә жиркиничликтур,
Лекин Униң сирдаш достлуғи дурус яшаватқан адәмгә тәәллуқтур.■

■ **3:23** Зәб. 36:23-24; 90:9-12 ■ **3:24** Лав. 6:19; Аюп 11:19; Зәб. 3:6; 4:9; 90:5, 6 □ **3:25** **«Рәзилләрниң вәйранчилиғидин ғәм қилмиғин!»** — яки «Рәзилләрниң бешиға чүшкән вәйранчилиқтин ғәм қилмиғин!». ■ **3:25** Аюп 5:21 □ **3:30** **«сәвәпсиз маҗиралашма»** — яки «сәвәпсиз дәвалашма». ■ **3:31** Зәб. 36:1; 72:3; Пәнд. 23:17 ■ **3:32** Аюп 29:4; Зәб. 24:9,12,14

33 Пәрвәрдигарниң ләнити рәзиллик қилғучиниң өйидидур,
Лекин У һәққаний адәмниң өйигә бәхит ата қилур.■
34 Бәрһәқ, мәсқирә қилғучиларни У мәсқирә қилиду,
Лекин кичик пеил кишиләргә шәпқәт көрситиду.■
35 Даналар шөһрәткә варислиқ қилиду,
Лекин һамақәтләр рәсва қилиниду.□

4

Хикмәт вә даналиқниң пайдиси

1 И оғуллар, атаңларниң несиһәтлирини аңлаңлар,
Көңүл қойсаңлар,
Йоруқлуққа еришисиләр.
2 Чүнки силәргә үгитидиғанлирим яхши билимдур,
Көрсәтмилиримдин ваз кәчмәңлар.
3 Чүнки мәнму атамниң юмран балиси едим,
Анамниң арзулуқ ялғуз оғли едим,■
4 Атам маңа үгитип мундақ деди:
— Сөзлиримни есиңдә тут;
Көрсәтмилиримгә риайә қил,
Шуниң билән яшнайсән.■
5 Даналиқни алғин, әқил тап,
Ейтқан сөзлиримни унтума, улардин чиқма.
6 *Даналиқтин* ваз кәчмә, у сени сақлайду;
Уни сөйгин, у сени қоғдайду.
7 Даналиқ һәммә ишниң бешидур;
Шуңа даналиқни алғин;

■ **3:33** Лав. 26:14-45; Қан. 28:15-68; Мал. 2:2 ■ **3:34** Яқ. 4:6; 1Пет. 5:5 □ **3:35** **«Лекин һамақәтләр рәсва қилиниду»** — яки «Лекин У (Худа) һамақәтләрни номусқа қалдуриду» (ибраний тилида кинайә ишлитип, ахирқи сөз «көтирилиду» болиду). ■ **4:3** 1Тар. 29:1 ■ **4:4** 1Тар. 28:9

Барлиғиңни сәрп қилип болсаңму, әқил тапқин.■
8 *Даналиқни* әзизлигин, у сени көтириду,
Уни чиң қучағлиғанда, сени һөрмәткә сазавәр қилиду.
9 Бешиңға тақалған гүл чәмбирәктәк *саңа гөзәллик елип келиду*,
Саңа шөһрәтлик таҗ инъам қилиду.■
10 И оғлум, қулақ салғин, сөзлиримни қобул қилғин,
Шунда өмрүңниң жиллири көп болиду.
11 Мән саңа даналиқ йолини үгитәй,
Сени дуруслуқ йоллириға башлай.
12 Маңғиниңда қәдәмлириң чәкләнмәйду,
Жүгүрсәң жиқилип чүшмәйсән.■
13 Алған тәрбийәңни чиң тут,
Қолуңдин кәткүзмигин;
Убдан сақлиғин уни,
Чүнки у сениң һаятиңдур.

14 Яман адәмләр маңған йолға кирмә,
Рәзилләрниң изини басма.■
15 Уларниң *йолидин* өзүңни қачур,
Йолиға йеқин йолима;
Униңдин яндап өтүп кәт,
Нери кәткин.
16 Чүнки *яманлар* бирәр рәзиллик қилмиғичә ухлалмас,
Бирәрсини жиқитмиғичә уйқиси кәлмәс.
17 Яманлиқ уларниң озуғидур,
Зораванлиқ уларниң шарабидур.
18 Лекин һәққанийларниң йоли гоя таң нуридур,
Күн чүш болғичә барғансери йоруйду.

■ **4:7** Пәнд. 23:23 ■ **4:9** Пәнд. 1:19 ■ **4:12** Зәб. 90:9-12
■ **4:14** Зәб. 1:1; Пәнд. 1:10,15

19 Яманларниң йоли зулмәт кечидәк қап қараңғу,
Улар жиқилип, немигә путлишип кәткинини билмәйду.

20 И оғлум, сөзлиримни көңүл қоюб аңла,
Гәплиримгә қулақ сал.
21 Уларни көзүңдә тутқин,
Жүригиңниң қетида қәдирләп сақлиғин.
22 Чүнки сөзлирим тапқанлар үчүн һаяттур,
Уларниң пүтүн тенигә саламәтликтур.■
23 Қәлбиңни «һәммидин әзиз» дәп сап тут,
Чүнки барлиқ һаят ишлири қәлбтин башлиниду.
24 Ағзиңни әгир гәптин жирақ тарт,
Ләвлириң езитқулуқтин нери болсун.
25 Көзүңни алдиңға түз тиккин,
Нәзириңни алдиңға тоғра ташла;
26 Маңидиған йолуңни убдан ойланғин,
Шундақ қилсаң ишлириң пухта болиду.
27 Оңға, солға қаймиғин;
Қәдәмлириңни яманлиқ йолидин нери тарт.■

5

Бузуқчилиқ-паһишивазлиқниң ақивити балаю-апәттур, садиқлиқниң нәтижиси бәхит-саадәттур

1 И оғлум, даналиғимға көңүл қойғин,
Идраклик сөзлиримгә қулақ салғин.
2 Шундақ қилғиниңда ишқа сәзгүрлүк билән қарайдиған болисән,
Ләвлириң пәм-парасәттин айрилмайду.
3 Чүнки бузуқ хотунниң ағзидин һәсәл тамиду,

■ **4:22** Пәнд. 4:13 ■ **4:27** Қан. 5:32; 28:14

Ләвлири зәйтун йеғидин силиқтур;■
4 Лекин униң ақивити кәкридәк аччиқ,
Икки бислиқ қиличтәк өткүр.
5 Униң қәдәмлири өлүм гирдавиға елип бариду,
Тутқан йоли гөргә башлайду.□ ■
6 Һаятлиқ йолини қилчә билгүм йоқ дәп,
Басқан қәдәмлири турақсиз болиду,
Нәгә баридиғанлиғини һеч билмәйду.
7 Шуңа, и оғуллирим, сөзлиримни көңүл қоюп аңлаңлар,
Мениң дегәнлиримдин чиқмаңлар.
8 Ундақ хотундин жирақ қач!
Ишиги алдиғиму йеқин йолима!
9 Болмиса, иззәт-абруюңни башқиларға тутқузуп қойисән,
Яшлиқ жиллириңни рәһимсизләрниң қолиға тапшурисән!■
10 Ят адәмләр байлиқлириң билән өзини толдуриду,
Жапалиқ әҗирлириңниң мевиси яқа жутлуқниң өйигә өтүп кетиду;
11 Әҗилиңдә налә-пәряд көтәргиниңдә,
Әзайи-бәдиниң йәм болғанда,
12 Шу чағда сән: — «Аһ, несиһәтләрдин неманчә нәпрәтләнгәндимән!
Көңлүмдә тәнбиһләрни неманчә кәмситкәндимән!
13 Немишкә устазлиримниң сөзини аңлимиғандимән?
Маңа тәрбийә бәргәнләргә қулақ салмиғандимән?

■ **5:3** Пәнд. 2:16; 6:24 □ **5:5** **«гөр»** — ибраний тилида «шеол», йәни «тәһтисара» дейилиду, у өлүкләрниң роһлири қиямәт күнини күтидиған йәр. ■ **5:5** Пәнд. 7:27 ■ **5:9** Пәнд. 6:34,35

14 Җәмийәттиму, җамаәт алдидиму һәр хил номусқа қалғандәк болдум!» — дәп қалисән.□

15 Өзүңниң көлчигиңдики суни ичкин,
Өз булиқиңдин еқиватқан судин һозурлан.□
16 Булақлириң урғуп һәр йәргә тарқилип кәтсә *боламду*?
Ериқлириңдики сулар кочиларда еқип жүрсә боламду?
17 Булар саңила хас болсун,
Ят кишиләргә тәгмисун!□
18 Булиқиң бәхит-бәрикәтлик болғай!
Яшлиғиңда алған хотунуң билән һозурлан.□
19 У чиши кейиктәк чирайлиқ! Җәрәндәк сөйүмлүк!
Униң бағридин һемишә қанаәттә болғайсән,
Униң қайнақ муһәббитидин дайим хошаллиққа патқайсән.□

□ **5:14 «һәр хил номусқа қалғандәк болдум!»** — яки «пүтүнләй завалліққа чүшкәндәкмән!». □ **5:15 «Өзүңниң көлчигиңдики су..., өз булиқиңдин еқиватқан судин һозурлан»** — шүбһисизки, өзиниң аялиниң муһәббитини көрситиду. □ **5:17 «Булақлириң урғуп һәр йәргә тарқилип кәтсә боламду? ... Булар саңила хас болсун, ят кишиләргә тәгмисун!»** — 16-17-айәтләр шүбһисизки, көчмә мәнидә. Бизниңчә көчмә мәнаси: «Ишқи муһәббәтлириңни ят аялға бәрмә, пәқәт өз җораңғила беғишла; болмиса интайин номус иш болиду, рәстә-кочиларда рәсва болисән» дегәндәк болса керәк. Бәзи алимлар мошу айәттики «сулар» балиларни көрситиду, дәп қарап, мундақ тәрҗимә қилиду: — «Булақлириң урғуп һәр йәргә тарқилип кәтсун, ериқлириңдики сулар кочиларда еқип жүрсун (демәк, «пәрзәнтлириң урғуған булақлардәк һәр йәргә тарқалсун!»); пәқәтла саңила хас болсун, ят аялдин болған болмисун!». □ **5:18 «Булиқиң бәхит-бәрикәтлик болғай!»** — «булиқиң» мошу айәттә «өз аялиң»ни көрситиду. Айәтниң иккинчи қисмини көрүң. □ **5:19 «Униң бағридин...»** — ибраний тилида «Униң әмчәклиридин...».

20 И оғлум, немишкә ят аялға шәйда болисән?
Немишкә ят хотунниң қойниға өзүңни атисән?
21 Чүнки инсанниң һәммә қилғанлири Пәрвәрдигарниң көз алдида ашкаридур,
У униң һәммә маңған йоллирини таразиға селип туриду.■
22 Яман адәмниң өз қәбиһликлири өзини қапқанқа чүшүриду,
У өз гунайи билән сиртмаққа елиниду.
23 У йолйоруқтин мәһрум болғанлиғидин җенидин айрилиду,
Чекидин ашқан һамақәтлиги түпәйлидин йолдин езип кетиду.

6

Йәнә бир нәччә несиһәт

1 И оғлум, әгәр достуңға борун болған болсаң,
Ят кишиниң қәрзини төләшкә қол беришип вәдә бәргән болсаң,□
2 Әгәр өз сөзүңдин илинған болсаң,
Өз вәдәң билән бағлинип қалсаң,
3 У йеқиниңниң қолиға чүшкәнлигиң үчүн,
Амал қилип өзүңни униңдин қутқуз —
Дәрһал йеқиниңниң йениға берип, өзүңни кәмтәр тутуп *шу иштин* халий қилишини өтүнүп сора.
4 Җәрән шикарчиниң қолидин қутулушқа тиришқандәк,
Қуш овчиниң қолидин чиқишқа тиришқандәк,
Қутулмиғичә ухлап ятма,
Һәтта үгдәп арамму алма.■

■ **5:21** 2Тар. 16:9; Аюп 31:4; 34:21; Пәнд. 15:3; Йәр. 16:17; 32:19
□ **6:1 «борун»** — кепил болған киши. ■ **6:4** Зәб. 131:4-5; Пәнд. 20:13

Чүмүлә
6 И һорун, чөмүлиниң йениға берип *униңдин үгән*,
Униң тирикчилик йоллириға қарап дана бол.
7 Уларниң башлиғи, әмәлдари, һөкүмдари йоқ болсиму,
8 Лекин улар язда жилниң еһтияҗи үчүн аш топливалиду,
Һосул пәслидә озуқ тәйярливалиду.
9 И һорун, қачанғичә ухлап ятисән?
Қачан орнуңдин турисән?■
10 Сән: — Бирдәм көз жумувалай, бирдәм ухливалай,
Бирдәм қолумни қоштуруп йетивалай, — дәйсән.
11 Лекин ухлап ятқанда, мискинлик қарақчидәк келип сени басиду,
Йоқсуллуқ худди қураллиқ булаңчидәк һуҗумға өтиду.

12 Әрзимәс, пәйли бузуқ адәм һәммила йәрдә ялған ейтип, пәсликни сөзләйду.□
13 У көз қисип,
Путлири билән ишарә қилип,
Бармақлири билән көрситиду;
14 Көңлидә алдамчилиқла ятиду,
У дайим рәзилликниң койида болиду,
Һәммила йәрдә җедәл-маҗира терийду.
15 Шуңа униңға бекитилгән балаю-қаза уни туюқсиз басиду,
У бирақла давалиғусиз янҗилиду.

16 Пәрвәрдигар нәпрәтлинидиған алтә нәрсә бар,

■ **6:9** Пәнд. 13:4; 20:4; 24:33,34 □ **6:12** **«Әрзимәс»** — ибраний тилида «Белиалниң оғли» дейилиду. «Белиал»ниң мәнаси «әрзимәс» дегәнлик болуп, бәлким Иблисни көрситиду.

Бәрһәқ, йәттә нәрсә Униңға жиркиничликтур.
17 Улар болса,
Тәкәббурлуқ билән қарайдиған көз,
Ялған сөзләйдиған тил,
Бигуналарниң қенини төкүзидиған қол,■
18 Сүйқәст ойлайдиған көңүл,
Яманлиқ қилишқа тез жүгүрәйдиған путлар,■
19 Ялған сөзләйдиған сахта гувачи,
Бурадәр-қериндашлири арисиға бөлгүнчилик салғучи кишидур.

Зинахорлуқтин өзүңни тарт

20 И оғлум, атаңниң әмригә әмәл қил;
Анаңниң көрсәтмисидин чиқма.■
21 Уларниң сөзини қәлбиңгә теңип,
Уларни бойнуңға марҗандәк қилип есивал.■
22 Йолға чиққиниңда улар сени йетәкләйду,
Ухлиғиниңда улар сени сақлайду,
Уйқидин ойғанғиниңда улар сени хәвәрләндүриду.■
23 Чүнки *Худаниң* пәрмани йоруқ чирақ,
Униң муқәддәс қануни нурдур;
Тәрбийәниң тәнбиһлири болса һаятлиқ йолидур.■
24 Улар сени бузуқ хотундин сақлиғучи,
Ят хотунниң шерин сөзлиридин жирақ қилғучидур.■
25 Униң гүзәллигигә көңлүңни бағлимиғин,
Униң қаш-көз ойнитиши сени әсиргә алмисун.
26 Чүнки бузуқ аяллар түпәйлидин адәмләр бир парчә нанғиму зар болиду,
Ят адәмниң *зинахор* аяли болса кишиниң қиммәтлик җенини өзигә ов қиливалиду.

■ **6:17** Пәнд. 30:13 ■ **6:18** Рим. 3:15 ■ **6:20** Пәнд. 1:8 ■ **6:21** Пәнд. 3:3 ■ **6:22** Пәнд. 3:23,24 ■ **6:23** Зәб. 18:8-10; 118:105 ■ **6:24** Пәнд. 2:16; 5:3; 7:5

27 Отни қойнуңға салсаң,
Өз кийимиңни көйдүрмәмсән?
28 Чоғниң үстидә дәссәп маңсаң путуңни
көйдүрмәмсән?
29 Башқиларниң аяли билән бир орунда ятидиған
киши шундақ болиду;
Ким униңға тегип кәтсә ақивитидин қутулалмайду.
30 Ач қалғанда қосиғини тойғузуш үчүн оғрилиқ
қилған кишини башқилар кәмситмәйду;
31 Шундақ туруқлуқ у тутулуп қалса,
Егисигә йәттини төләшкә тоғра келиду;
У өз өйидики һәммә нәрсисини тапшуриду.■
32 Һалбуки, башқиларниң хотуни билән зина қилғучи
униңдинму *бәттәр болуп*, толиму ғәпләтликтур;
Ундақ қилғучи өз-өзини һалак қилиду.
33 У зәхмәт йәйду, шәрмәндә болиду,
Униң рәсваси һеч өчүрүлмәйду.
34 Чүнки күнләш оти әрни дәрғәзәпкә кәлтүриду,
Интиқам алған күнидә у һеч рәһим қилмайду.
35 Төләм пули берәй десәңму у қобул қилмайду,
Һәр қанчә соға-салам бәрсәңму уни бесиқтурғили
болмайду.

7

1 И оғлум, сөзлиримгә әмәл қил,
Тапшуруқлиримни жүригиңдә сақла.
2 Тапшуруқлиримға әмәл қилсаң, яшнайсән;
Тәлимлиримни көз қаричуқуңни асриғандәк асра.■
3 Уларни бармақлириңға теңип қой,
Қәлб тахтаңға йезивал.■

■ **6:31** Мис. 22:1, 4 ■ **7:2** Лав. 18:5; Пәнд. 4:4 ■ **7:3** Қан. 6:8;
11:18

4 Даналиқни, сән һәдә-сиңлим, дегин,
Пәм-парасәтни «туққиним» дәп чақир.
5 Шундақ қилсаң, улар сени ят хотундин жирақлаштуриду,
Ағзидин силиқ сөз чиқидиған йочун аялдин нери қилиду.■

Бузуқ хотун

6 *Бир қетим* өйниң деризә көзнәклиридин ташқириға қариғинимда,
7 Бир нәччә яш, садда жигитләрни көрдүм,
Уларниң ичидин бир әқилсизни көрүп қалдим,
8 У коча бойлап бузуқ *хотун турушлуқ* доқмуштин өтүп,
Андин униң өйи тәрәпкә қарап маңди.
9 Кәчқурун қараңғу чүшкәндә,
Зулмәт кечә, ай қараңғусида *ишики алдидин өтти*.
10 Мана, өйдин бир хотун чиқип уни күтүвалди;
Кийими паһишә аялларниңкидәк болуп,
Нийити һейлә-микир еди.
11 Ағзи бишәм-һаясиз, наһайити жаһил бир хотун,
У өйидә турмайду,■
12 Бирдә мәһәллидә, бирдә мәйданларда,
У кочилардики һәр доқмушта пайлап жүриду.
13 Һелиқи яш жигитни тартип, уни сөйүп,
Номуссизларчә униңға: —
14 «Өйүмдә «енақлиқ қурбанлиғи» гөши бар,

■ **7:5** Пәнд. 5:3 ■ **7:11** Пәнд. 9:13

Мән бүгүн Худаға қәсәм қилған қурбанлиқни қилдим,□
15 Шуңа мән сизни чақирғили чиқтим,
Дидариңизға тәлпүнүп издидим.
Әнди сизни тепивалдим!
16 Карвитимға Мисирниң кәштилик, йоллуқ либас япқучлирини яптим.
17 Орун-көрпилиримгә хуш пурақ мурмәкки, муәттәр вә қовзақ дарчинларни чачтим.■
18 Келиң, таң атқичә муһәббәтлишәйли, ойнап һозурлинайли,
Көңлимиз қанғичә өз ара әйш-ишрәт қилайли,
19 Ерим өйдә йоқ, жирақ сәпәргә чиқип кәтти.
20 У бир һәмян пул елип кәтти,
Ай толғичә у өйгә кәлмәйду» — деди.
21 Аял көп шерин сөзлири билән раса қизиқтурди,
Чирайлиқ гәплири билән уни әсир қиливалди.■
22-23 Союшқа елип маңған өкүздәк,
Һамақәт киши кишән билән жазаға маңғандәк,
Қилтаққа чүшкән қуштәк,
Жигит униң кәйнидин манди.
Жигирини оқ тешип өтмигучә,
У бу ишниң һаятиға замин болидиғанлиғини һеч билмәйду.

□ **7:14 «енақлиқ қурбанлиғи»** — Муса пәйғәмбәргә тапшурулған муқәддәс қанун бекиткән бир хил қурбанлиқ, униң әһмийити; (1) Худа билән болған енақлиққа еришиш үчүн; (2) Худаға алаһидә рәхмәт ейтиш үчүн; (3) Худаға дуа билән қилған қәсимини ипадиләш үчүн. Қурбанлиққа кала, қой яки өшкиму болиду. Бу хил қурбанлиқниң алаһидилиги, қурбанлиқ сунғучи киши уни қурбанлиқ қилғандин кейин, гөшидин елип йейәләйду. Мошу йәрдә бу аял: «Мән Худа алдида пак» демәкчи болиду. Бу пүтүнләй сахтипәзлик, әлвәттә. ■ **7:17** Күй. 4:14. ■ **7:21** Пәнд. 1:17

24 И оғуллирим, сөзлиримни көңүл қоюп аңлаңлар,
Дегәнлиримгә қулақ селиңлар,
25 Қәлбиңларни бундақ хотунниң йолиға кәткүзмәңлар,
Униң алдам халтисиға чүшүп кәтмәңлар.
26 Бундақ аял нурғун кишиләрни жиқитип яриландурған,
Униң боғузлиған адәмлири толиму көптур,
27 Униң өйи болса тәһтисараниң кириш еғизидур,
Адәмни «һалакәт меһманханиси»ға чүшүрүш йолидур.□ ■

8

«Даналиқ» хитап қилиду

1 *Қулақ сал*, даналиқ чақириватмамду?
Йоруқлуқ сада чиқириватмамду?■
2 Йолларниң егиз жайлиридин,
Доқмушлардин у орун алиду,
3 Шәһәргә киридиған қовуқларниң йенида,
Һәр қандақ дәрваза еғизлирида у муражиәт қилмақта: —
4 «И мөтивәрләр, силәргә муражәт қилимән,
Һәй, адәм балилири, садани силәр үчүн қилимән,
5 Гөдәк болғанлар, зерәкликни үгинивелиңлар,

□ **7:27 «тәһтисара»** — ибраний тилида «шеол», өлүкләрниң роһлири қиямәт күнини күтидиған йәр. ■ **7:27** Пәнд. 2:18; 5:5
■ **8:1** Пәнд. 1:20,21

Ахмақ болғанлар, йоруқлуққа еришиңлар!□
6 Маңа қулақ селиңлар,
Чүнки гөзәл нәрсиләрни дәп беримән,
Ағзимни ечип, дурус ишларни *силәргә* йәткүзимән.
7 Ейтқанлирим һәқиқәттур,
Ағзим рәзилликтин нәпрәтлиниду; □
8 Сөзлиримниң һәммиси һәқ,
Уларда һеч қандақ һейлигәрлик яки әгитмилик йоқтур.
9 Уларниң һәммиси чүшәнгәнләр үчүн еник,
Билим алғанлар үчүн дурус-тоғридур.
10 Күмүчкә еришкәндин көрә, несиһәтлиримни қобул қилиңлар,
Сап алтунни елиштин көрә билимни елиңлар.
11 Чүнки даналиқ ләәл-яқутлардин әвзәл,
Һәр қандақ әтиварлиқ нәрсәңму униңға тәң кәлмәстур.■
12 Мән болсам даналиқмән,
Зерәклик билән биллә туримән,
Истиқамәттин келип чиққан билимни аян қилимән.□
13 Пәрвәрдигардин әйминиш — Яманлиққа нәпрәтлиниш демәктур;

□ **8:5 «Гөдәк болғанлар, ... ахмақ болғанлар, йоруқлуққа еришиңлар!»** — оқурмәнләр шуниңға диққәт қилған болуши мумкин, «даналиқ» «наданлар»ға (яки «гөдәкләр» янки «саддилар»ға) беваситә сөз қилиду, пәқәт **бәзидә** «ахмақлар»гә беваситә сөз қилиду, лекин «мәсқирә қилғучилар»ға һәргиз беваситә сөзлимәйду. Чүнки «мәсқирә қилғучилар» рәзил йолларни тутқини үчүн уларға һеч қандақ несиһәт тәсир қилмайду (1:22, 9:4, 7-8ниму көрүң). □ **8:7 «Ейтқанлирим һәқиқәттур»** — ибраний тилида «Таңлайим һәқиқәтни сеғинип сөзләйду». ■ **8:11** Аюп 28:15; Зәб. 18:11; Пәнд. 3:14,15; 16:16 □ **8:12 «...билимни аян қилимән»** — яки «...билимни тепип беримән».

Тәкәббурлуқ, мәғрурлуқ, яман йол һәм шум еғизни өч көримән.
14 Мәндә убдан мәслиһәтләр, пишқан һекмәт бар;
Мән дегән йоруқлуқ, қудрәт мәндидур.
15 Падишаһлар мән арқилиқ һөкүм сүриду,
Мәнсиз һакимлар адил һөкүм чиқармас.
16 Мән арқилиқла әмирләр идарә қилиду,
Алийжанаблар, йәр йүзидики барлиқ сорақчилар *тоғра* һөкүм қилиду.
17 Кимки мени сөйсә, мәнму уни сөйимән,
Мени тәлмүрүп издигәнләр мени тапалайду;
18 Мәндә байлиқ, шөһрәт,
Һәтта кониримас, көчмәс дөләт вә һәққанийәтму бар.■
19 Мәндин чиққан мевә алтундин,
Һәтта сап алтундин қиммәтликтур,
Мәндин алидиған дарамәт сап күмүчтинму үстүндур.■
20 Мән һәққанийәт йолиға маңимән;
Адаләт йолиниң оттурисида жүримәнки,
21 Мени сөйгәнләрни әмәлий нәрсиләргә мирас қилдуримән;
Уларниң ғәзнилирини толдуримән.
22-23 Пәрвәрдигар ишлирини башлишидила,
Қедимдә ясиғанлиридин бурунла,
Мән униңға тәвәдурмән. Әзәлдин тартипла — муқәддәмдә,
Йәр-зимин яритилмастила,
Мән тикләнгәнмән.□ ■

■ **8:18** Пәнд. 3:16 ■ **8:19** Пәнд. 3:14 □ **8:22-23 «Пәрвәрдигар ишлирини башлишидила...»** — ибраний тилида «Пәрвәрдигар йолини башлишидила...». **«...Мән тикләнгәнмән»** — башқа бир хил тәрҗимиси «...Мән мәсиһ қилиндим». ■ **8:22-23** Юһ. 1:1

24 Чоңқур һаңлар, деңиз-океанлар апиридә болуштин авал,
Мән мәйданға чиқирилғанмән;
Мол су урғуп туридиған булақлар болмастинла,
25-26 Егиз тағлар өз орунлириға қоюлмастинла, төпиликләр шәкилләнмәстинла,
Пәрвәрдигар бепаян зимин, кәң далаларни,
Аләмниң әслийдики топа-чаңлириниму техи яратмастинла,
Мән мәйданға чиқирилғанмән.
27-29 У асманларни бена қиливатқинида,
Деңиз йүзигә упуқ сизиғини сизиватқинида,
Әрштә булутларни орунлаштуруп,
Чоңқур деңиздики булақ-мәнбәләрни мустәһкәмләватқинида,
Деңиз сулирини бекиткән даиридин ешип кәтмисун дәп пәрман чүшүриватқинида,
Бепаян зиминниң һуллирини қуруватқинида,
Мән у йәрдә едим;■
30 Шу чағда гоя уста бир һүнәрвәндәк Униң йенида турған едим,
Мән һәрдайим Униң алдида шатлинаттим, мән Униң күндилик дилъарами едим; ■
31 Мән Униң алимидин, йәр-зиминидин шатлинип,
Дуниядики инсанлардин хурсәнлик тепип жүрәттим,
32 Шуңа и балилар, әнди маңа қулақ селиңлар;
Чүнки йоллиримни чиң тутқанлар нәқәдәр бәхит тапар!■
33 Алған несиһәткә әмәл қилип,
Дана болғин, уни рәт қилма.
34 Сөзүмгә қулақ селип,

■ **8:27-29** Аюп 26:10; Яр. 7:11; Яр. 1:9, 10; Аюп 38:10, 11; Зәб. 103:6-9. ■ **8:30** Юһ. 5:17 ■ **8:32** Зәб. 118:1, 2; 127:1; Луқа 11:28

Һәркүни дәрвазилирим алдидин кәтмәй,
Ишиклирим алдида мени күтидиған киши нәқәдәр бәхитликтур!
35 Кимки мени тапса һаятни тапиду,
Пәрвәрдигарниң шәпқитигә несип болиду.■
36 Лекин маңа гуна қилған һәр ким өз җениға зиян кәлтүриду,
Мени яман көргәнләр өлүмни дост тутқан болиду».□

9

Даналиқниң сөзиниң давами, бузуқ хотунниң сөзлири

1 Даналиқ өзигә бир өй селип,
Униң йәттә түврүгини орнатти.
2 У маллирини союп,
Есил шараплирини арилаштуруп тәйярлап,
Зияпәт дәстихинини яйди;
3 Дедәклирини *меһман чақиришқа* әвәтти,
Өзи шәһәрниң әң егиз җайлирида туруп:■
4 «И саддилар, бу йәргә келиңлар, — дәп чақириватиду;
Наданларға:
5 Қени, нанлиримдин еғиз тегип,
Мән арилаштуруп тәйярлиған шараплардин ичиңлар;

■ **8:35** Пәнд. 12:2 □ **8:36 «Кимки мени тапса һаятни тапиду, Пәрвәрдигарниң шәпқитигә несип болиду.... Мени яман көргәнләр өлүмни дост тутқан болиду»** — бу 8-бап һәмдә 9:1-12тики чоң тема «Даналиқ»тур. Бу баблардики хәвәрдин қариғанда, әмәлийәттә «Даналиқ» бир шәхстур. Инҗилда бу Шәхсниң Худа билән биллә мәңгүлүк турғучи Мәсиһ екәнлиги аян қилиниду (мәсилән «Юх.» 1:1-4, 18, «1Кор.» 1:24, 30, «Фил.» 2:5-11, «Кол.» 1:15-18, «Ибр.» 1:1-12, «1Юх.» 1:1-2, «Вәх.» 22:12-13 қатарлиқларни көрүң). ■ **9:3** Пәнд. 8:2

6 Наданлар қатаридин чиқип, һаятқаеришиңлар,
Йоруқлуқ йолида меңиңлар», — дәватиду.

7 Һакавурларға тәнбиһ бәргүчи аһанәткә учрайду,
Қәбиһләрни әйиплигүчи өзигә дағ кәлтүриду.
8 Һакавурларни әйиплимә, чүнки у саңа өч болуп қалиду;
Һалбуки, дана кишини әйиплисәң, у сени сөйиду.■
9 Дана адәмгә дәвәт қилсаң, әқли техиму толуқ болиду;
Һәққаний адәмгә дурус йол көрсәтсәң,
Билими техиму ашиду.

10 Пәрвәрдигардин әйминиш даналиқниң башлинишидур,
Муқәддәс болғучини тонуш йоруқлуқтур.■
11 Мән *даналиқ* сәндә болсам, күнлириңни узартимән,
Өмрүңниң жиллири көпийәр.■
12 Сәндә даналиқ болса, пайдини көридиған өзүңсән,
Даналиқни мазақ қилсаң зиян тартидиғанму өзүңсән.

13 Надан хотун ағзи бисәрәмҗан, әқилсиздур,
Һеч немә билмәстур.■
14 У ишик алдида олтирип,
Шәһәрниң әң егиз җайлирида орун елип,
15 Удул өтүп кетиватқанларға:
16 «Кимки садда болса, бу йәргә кәлсун!» — дәватиду,
Вә әқилсизләрни:
17 «Оғриликчә ичкән су татлиқ болиду,
Оғрилап йегән нан тәмлик болиду!» — дәп чарқиватиду.■

■ **9:8** Мат. 7:6 ■ **9:10** Аюп 28:28; Зәб. 110:10; Пәнд. 1:7 ■ **9:11** Пәнд. 10:27 ■ **9:13** Пәнд. 7:11 ■ **9:17** Пәнд. 20:17

18 Лекин чақирилғучи өлүкләрниң униң өйидә ятқанлиғидин бехәвәрдур,
Униң *бурунқи* меһманлириниң алликачан тәһтисараниң тәглиригә чүшүп кәткәнлигини у сәзмәс.□ ■

10

Падиша Сулайманниң һекмәтлик сөзлири

1 Падиша Сулайманниң пәнд-несиһәтлири: —

Дана оғул атисини шат қилар;
Әқилсиз оғул анисини қайғу-һәсрәткә салар.■
2 Һарам байлиқларниң һеч пайдиси болмас;
Һәққанийәт инсанни өлүмдин қутулдурар.■
3 Пәрвәрдигар һәққаний адәмниң женини ач қоймас;
Лекин у қәбиһләрниң нәпсини боғуп қояр.
4 Һорунлуқ кишини гадай қилар;
Ишчанлиқ болса баяшат қилар.□ ■
5 Язда һосулни жиғивалғучи — дана оғулдур;
Лекин орма вақтида ухлап ятқучи — хижаләткә қалдуридиған оғулдур.
6 Бәрикәт һәққаний адәмниң бешиға чүшәр;
Амма зораванлиқ яманларниң ағзиға урар.□
7 Һәққаний адәмниң ядикари мубарәктур;

□ **9:18 «тәһтисараниң тәглири»** — «тәһтисара» (ибраний тилида «шеол») өлүкләрниң роһлири қиямәт күнини күтидиған йәр. ■ **9:18** Пәнд. 2:18 ■ **10:1** Пәнд. 15:20 ■ **10:2** Пәнд. 11:4 □ **10:4** **«Һорунлуқ»** — ибраний тилида: «қол бошлуғи». **«Ишчанлиқ»** — ибраний тилида: «әстайидиллиқниң қоли». ■ **10:4** Пәнд. 12:24 □ **10:6** **«Амма зораванлиқ яманларниң ағзиға урар»** — башқа бир хил тәржимиси: «Амма яманларниң ағзи зораванлиқни йошурар».

Яманларниң нами болса, сесиқ қалар.
8 Дана адәм йолйоруқ-несиһәтләрни қобул қилар;
Кот-кот, надан киши өз айиғи билән путлишар.■
9 Ғубарсиз жүргән кишиниң жүрүш-туруши турақлиқтур,
Йоллирини әгир қилғанниң кири ахири ашкарилиниду.
10 Көз ишаритини қилип жүридиғанлар адәмни дағда қалдурар;
Кот-кот, надан киши өз айиғи билән путлишар.
11 Һәққаний адәмниң ағзи һаятлиқ булиқидур,
Амма зораванлиқ яманниң ағзиға урар.□ ■
12 Өчмәнлик жедәл қозғар;
Меһир-муһәббәт һәммә гуналарни япар.■
13 Әқил-идрақлиқ адәмниң ағзидин даналиқ тепилар;
Әқилсизниң дүмбисигә палақ тегәр.■
14 Дана адәмләр билимләрни зиядә топлар;
Лекин ахмақниң ағзи уни һалакәткә йеқинлаштурар.
15 Мал-дуниялири гоя мәзмут шәһәрдәк байниң капалитидур;
Мискинни һалак қилидиған иш дәл униң намратлиғидур.
16 Һәққанийларниң әҗирлири жанға жан қошар,
Қәбиһләрниң һосули гунанила көпәйтиштур.□
17 Несиһәтни аңлап уни сақлиғучи һаятлиқ йолиға маңар;
Тәнбиһләрни рәт қилған киши йолдин азғанлардур.
18 Адавәт сақлиған киши ялған сөзлимәй қалмас;

■ **10:8** Пәнд. 10:10 □ **10:11 «һаятлиқ булиқи»** — бәлким «Ерән бағчиси»дики «һаятлиқ беридиған дәрәқ»кә охшитилғандур. **«Амма зораванлиқ яманниң ағзиға урар»** — яки «Амма яманниң ағзи зораванлиқни йошурар». ■ **10:11** Пәнд. 10:6; 13:14 ■ **10:12** 1Кор. 13:7; 1Пет. 4:8 ■ **10:13** Пәнд. 20:30 □ **10:16 «...гунанила көпәйтиштур»** — яки «...гунайини бекитәр».

Төһмәт чаплиғанлар ахмақтур.□
19 Гәп көп болуп кәтсә, гунадин халий болмас,
Лекин ағзиға егә болған әқиллиқтур.
20 Һәққаний адәмниң сөзи худди сап күмүч;
Яманниң ойлири толиму әрзимәстур.□
21 Һәққаний адәмниң сөзлири нурғун кишини қуәтләр;
Ахмақлар әқли кәмлигидин өләр.
22 Пәрвәрдигарниң ата қилған бәрикити адәмни дөләтмән қилар;
У бәрикитигә һеч бир җапа-мушәққәт қошмас.
23 Ахмақ қәбиһликни тамашә дәп биләр;
Амма даналиқ йорутулған кишиниң *хурсәнлигидур*.□ ■
24 Яман киши немидин қорқса шуниңға учрар;
Һәққаний адәмниң арзуси әмәлгә ашурулар.
25 Яман адәм қуюндәк өтүп йоқар;
Лекин һәққаний адәм мәңгүлүк һулдәктур.
26 Адәм аччиқ су жутувалғандәк,
Көзигә ис-түтәк кирип кәткәндәк,
Һорун адәмни ишқа әвәткәнму шундақ болар.□
27 Пәрвәрдигардин әйминиш өмүрни узун қилар,
Яманниң өмри қисқартилар.■
28 Һәққаний адәмниң үмүти хурсәнлик елип келәр;
Лекин рәзилниң күткини йоққа чиқар.■

□ **10:18 «Адавәт сақлиған киши ялған сөзлимәй қалмас»** — ибраний тилида: «Адавәт сақлиғучиниң ләвлири ялған болиду». □ **10:20 «Һәққаний адәмниң сөзи»** — ибраний тилида: «Һәққаний адәмниң тили». **«Яманниң ойлири»** — ибраний тилида: «яманниң көңли». □ **10:23 «йорутулған»** — ибараний тилида «ишни, башқа адәмни убдан чүшинидиған» дегән мәнидә. ■ **10:23** Пәнд. 14:9 □ **10:26 «Адәм аччиқ су жутувалғандәк...»** — ибраний тилида: «Аччиқ су чишларға тәккәндәк...». ■ **10:27** Пәнд. 9:11 ■ **10:28** Аюп 8:13,14; 11:20; Зәб. 111:10

29 Пәрвәрдигарниң йоли дурус яшаватқанларға башпанаһдур;
Қәбиһлик қилғучиларға болса һалакәттур.■
30 Һәққанийларниң орни мустәһкәмдур;
Яманлар зиминда узун турмас.
31 Һәққаний адәмниң ағзидин даналиқ чиқар;
Лекин шумлуқ тил кесип ташлинар.
32 Һәққаний адәмниң сөзи кишигә мок хушяқар;
Яман адәмниң ағзидин шумлуқ чиқар.

11

1 Ялған тараза Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Адил җиң теши Уни хурсән қилар.■
2 Тәкәббурлуқ билән биргә шәрмәндичилик әгишип келәр;
Лекин даналиқ кичик пеилларға һәмраһ болар.■
3 Тоғриларниң сәмимийлиги өзини йетәкләр;
Лекин каззапларниң әгирлиги өзини вәйран қилар.■
4 Худаниң ғәзәп күнидә мал-дунияниң пайдиси болмас;
Лекин һәққанийәт адәмни өлүмдин қутқузар.■
5 Камил адәмниң һәққанийлиғи өзини түз йолға башлар;
Яман адәм өз яманлиғидин жиқилар.
6 Дурус адәмләрниң һәққанийлиғи өзлирини қутқузар;
Лекин каззаплар өз һейлә-нәйриңидин тутулар.
7 Рәзил адәм өлсә, униң үмүти йоққа чиқар;

■ **10:29** Пәнд. 13:6 ■ **11:1** Лав. 19:36; Қан. 25:13; Пәнд. 16:11; 20:10,23 ■ **11:2** Пәнд. 15:33; 16:18; 18:12 ■ **11:3** Пәнд. 13:6 ■ **11:4** Пәнд. 10:2; Әз. 7:19; Зәф. 1:18

Гунакарниң үмүти ахири қуруқ қалар.□
8 Һәққаний адәм қийинчилиқтин халий қилинар;
Рәзил адәм униң орниға тутулар.■
9 Мунапиқлар өз ағзи билән йеқинини бузар;
Лекин һәққанийлар билими билән қутқузулар.
10 Һәққаний адәм ронақ тапса, шәһәр хуш болар;
Рәзил адәм һалак болса, хәлиқ тәнтәнә қилар.
11 Тоғриларниң бәрикәт тиләшлири билән шәһәр гүллинәр;
Лекин рәзилләрниң тили билән вәйран болар.
12 Өз йеқинини сөкидиған киши — әқилсиздур;
Амма йорутулған адәм ағзини жиғар.
13 Гәп тошуғучи мәхпийәтләрни ашкарилар;
Садиқ адәм аманәткә хиянәт қилмас.
14 Йолйоруқ кам болса, әл-жут жиқилар;
Улуқ бир мәслиһәтчи болса, әл нижат тапар.□ ■
15 Ятқа борун болған киши зиян тартмай қалмас;
Қол беришип кепил болушни яман көргән кишиниң қулиқи тинич болар.□
16 Шапаәтлик аял иззәт-һөрмәтни қолдин бәрмәс;
Зораванлар байлиқни қолдин бәрмәс.
17 Рәһимдил өз-өзигә бәхит яритар;
Рәһимсиз өз тенини ағритар.
18 Яман адәмләрниң алған иш һәққи уларни алдар, бәрикәтсиз болар;

□ **11:7 «Гунакарниң үмүти...»** — башқа бир хил тәржимиси, «Күчлүкләрниң үмүти...». ■ **11:8** Зәб. 33:20; Пәнд. 21:18 □ **11:14 «Йолйоруқ кам болса...»** — башқа бир хил тәржимиси, «Көп мәслиһәтчиләр болса,...». **«...нижат тапар»** — яки «....бехәтәр турар». ■ **11:14** 1Пад. 12:1-20 □ **11:15 «Ятқа борун болған киши зиян тартмай қалмас»** — 6:1 вә изаһатни көрүң.

Амма һәққанийәт териғучи адәм әмәлий инъам алар.□
19 Һәққанийәт адәмгә һаятлиқ тапқузар;
Яманлиқни көзләп жүридиған киши өлүмгә йүз тутар.
20 Нийити бузуқ киши Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Амма йоли диянәтлик кишиләр униң хурсәнлигидур.
21 Қол тутушуп бирләшсиму, яманлар жазаға тартилмай қалмас;
Лекин һәққанийларниң нәсли нижат тапар.□ ■
22 Чирайлиқ амма тетиқсиз хотун,
Чошқиниң тумшуғиға алтун һалқа салғандәктур.
23 Һәққанийларниң арзуси пәқәт яхши мевә елип келәр;
Яманларниң күткини ғәзәп-нәпрәттур.
24 Бирәв мәртләрчә тарқатсиму, гүллинәр;
Йәнә бирәв беришкә тегишлигини айисиму, пәқәт намратлишар.
25 Мәрт адәм әтлинәр;
Башқиларни суғарғучи өзиму суғирилар.■
26 Ашлиқни сатмай бесивалған киши әлниң ләнитигә учрайду;
Лекин ашлиқни сетип бәргүчигә бәрикәт тилинәр.
27 Яхшилиқни издәп интилгән адәм шапаәт тапар;
Яманлиқни издигән адәм өзи яманлиқ көрәр.■
28 Өз мал-дуниясиға таянғучи жиқилар;
Һәққаний киши йопурмақтәк көкирәр.■

□ **11:18 «Яман адәмләрниң алған иш һәққи уларни алдар, бәрикәтсиз болар»** — ибраний тилида «яман адәмниң иш һәққи ялған болар». □ **11:21 «Қол тутушуп бирләшсиму,...»** — башқа бир хил тәржимиси: — «шүбһисизки,...». ■ **11:21** Пәнд. 16:5 ■ **11:25** Зәб. 111:9; 2Кор. 9:9 ■ **11:27** Зәб. 7:17; 9:15,16, 23; 56:7 ■ **11:28** Зәб. 1:3, 4; 91:13-15

29 Өз өйигә азарчилиқ салған киши шамалға мирас болар;
Әқилсиз адәм ақиланининң қули болуп қалар.
30 Һәққанийниң беридиған мевиси «һаятлиқ дәриғи»дур;
Дана киши көңүлләрни *һаятлиққа* майил қилар.□
31 Қараңлар, һәққаний адәм бу дунияда *сәһвәнлиги үчүн* бәдәл төлигән йәрдә,
Рәзилләр билән гунакарларниң ақивити қандақ болар?□ ■

12

1 Кимки тәрбийини қәдирлисә, билимниму сөйгүчидур;
Лекин тәнбиһкә нәпрәтләнгән надан-һамақәттур.
2 Яхши нийәтлик адәм Пәрвәрдигарниң илтипатиға еришәр;
Амма Пәрвәрдигар һейлә-микирлик адәмниң гунайини бекитәр.
3 Адәмләр яманлиқ қилип аманлиқ тапалмас;

□ **11:30 «һаятлиқ дәриғи»** — мошу йәрдә «һаятлиқ дәриғи» дегәнлик, «Ерән бағчиси»дики Адәм атимиз вә Һава анимизниң бәһримән болушиға тәйярланған дәрәқни көрситиду (3:18-айәтни көрүң). **«... һаятлиққа майил қилар»** — әйни тексттә «һаятлиқ» дегән сөз йоқ. Лекин һәққанийлиқ йолида Худаниң мөмин бәндилири адәмләрниң көңлини өзи үчүн алмайду, бәлки уларни Худаниң йолиға җәлип қилиду; шуңа толуқ мәнаси: «Ким дана болса кишиләрниң көңлини ниҗат йолиға башлайду» дәп қараймиз. Мошу айәтни «Луқа» 5:10 билән селиштурғили болиду. □ **11:31 «Қараңлар, һәққаний адәм ...бәдәл төлигән йәрдә, рәзилләр билән гунакарларниң ақивити қандақ болар?»** — бу айәт Инҗил, «1Пет.» 4:18дә нәқил кәлтүрүлиду. ■ **11:31** 1Пет. 4:17,18

Лекин һәққанийларниң йилтизи тәврәнмәс.■
4 Пәзиләтлик аял ериниң таҗидур;
Амма уни уятқа салғучи хотун униң устихинини чиритәр.■
5 Һәққаний адәмниң ой-пикри дурус һөкүм чиқирар;
Яманларниң несиһәтлири мәккарлиқтур.□
6 Яманларниң сөзлири қан төкидиған қилтақтур;
Лекин дурусниң сөзи адәмни қилтақтин қутулдурар.■
7 Яманлар ағдурулуп, йоқилар;
Лекин һәққанийларниң өйи мәзмут турар.□ ■
8 Адәм өз зериклиги билән махташқа сазавәр болар;
Әгир нийәтлик киши көзгә илинмас.
9 Пеқир туруп хизмәткари бар киши,
Өзини чоң тутуп ач жүргән кишидин яхшидур.■
10 Һәққаний адәм өз улиғиниму асрар;
Амма рәзил адәмниң болса һәтта рәһимдиллиғиму залимлиқтур.■
11 Тиришип терикчилик қилған деханниң қосиғи тоқ болар;
Амма хам хиялларға берилгән кишиниң әқли йоқтур.■
12 Яман адәм яманлиқ қилтиғини көзләп олтирар;
Амма һәққаний адәмниң йилтизи мевә берип турар.
13 Яман адәм өз ағзиниң гунайидин тутулар;
Һәққаний адәм мушәққәт-қийинчилиқтин

■ **12:3** Пәнд. 10:25 ■ **12:4** 1Кор. 11:7 □ **12:5 «... ой-пикри дурус һөкүм чиқирар»** — яки: «...ой-пикри дурустур». ■ **12:6** Пәнд. 1:11,18; 11:9 □ **12:7 «Яманлар ағдурулуп, йоқилар»** — башқа бир хил тәҗимиси: «Яманлар ағдурулғанда, йоқилар». ■ **12:7** Зәб. 36:36-40; Пәнд. 11:21 ■ **12:9** Пәнд. 13:7 ■ **12:10** Қан. 25:4 ■ **12:11** Пәнд. 28:19

қутулар.□ ■
14 Адәм өз ағзиниң мевисидин қанаәт тапар;
Өз қоли билән қилғанлиридин униңға яндурулар.■
15 Ахмақ өз йолини тоғра дәп биләр;
Амма дәвәткә қулақ салған киши ақиланидур.■
16 Ахмақниң аччиғи кәлсә, тезла билинәр;
Зерәк киши һақарәткә сәвир қилар, сәтчиликни ашкарилимас.□
17 Һәқиқәтни ейтқан кишидин адаләт билинәр;
Ялған гувалиқ қилғучидин алдамчилиқ билинәр.■
18 Бәзлиләрниң йениклик билән ейтқан гепи адәмгә санҗилған қиличқа охшар;
Бирақ ақиланиниң тили дәрдкә дәрмандур.■
19 Растчил мәңгү турғузулиду;
Ләвзи ялған болса бирдәмликтур.□
20 Яманлиқниң койида жүргүчиниң көңлидә һейлә сақланғандур;
Аманлиқни дәвәт қилғучилар хошаллиққа чөмәр.
21 Һәққаний адәмниң бешиға һеч күлпәт чүшмәс;
Қәбиһләр балаю-қазаға чөмүләр.
22 Ялған сөзләйдиғанниң ләвлири Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Лекин ләвзидә турғанларға У апирин ейтар.
23 Пәмлик адәм билимини йошурар;
Бирақ ахмақ наданлиғини җакалар.■

□ **12:13 «Яман адәм өз ағзиниң гунайидин тутулар»** — яки «Еғиздики итаәтсизликтин рәзил қапқан чиқар». ■ **12:13** Пәнд. 10:14; 18:7 ■ **12:14** Пәнд. 13:2 ■ **12:15** Пәнд. 3:7 □ **12:16 «...һақарәткә сәвир қилар, сәтчиликни ашкарилимас»** — ибраний тилида бу икки ибарә «икки бислиқ» бир сөз биләнла ипадиләнгән. ■ **12:17** Пәнд. 14:5 ■ **12:18** Зәб. 56:5; 58:8; Пәнд. 16:27 □ **12:19 «растчил»** — ибраний тилида «һәқиқәтниң леви». **«ләвзи ялған болса бирдәмликтур.»** — ибраний тилида «ялғанчи тил болса бирдәмликтур». ■ **12:23** Пәнд. 13:16; 15:2

24 Тиришчан қол һоқуқ тутар;
Һорун қол алванға тутулар.■
25 Көңүлниң ғәм-әндишиси кишини мүкчәйтәр;
Лекин меһриванә бир сөз кишини роһландурар.■
26 Һәққаний киши өз дости билән биргә йол издәр;
Бирақ яманларниң йоли өзлирини адаштурар.□
27 Һорун өзи тутқан овни пиширип йейәлмәс;
Бирақ әтиварлиқ байлиқлар тиришчанға
мәнсуптур.□
28 Һәққанийлиқниң йолида һаят тепилар;
Шу йолда өлүм көрүнмәстур.

13

1 Дана оғул атисиниң тәрбийисигә көңүл қояр;
Мәсқирә қилғучи тәнбиһкә қулақ салмас.
2 Адәм дурус еғизиниң мевисидин һозурлинар;
Тузкорлар зораванлиққа һәвәс қилип зораванлиққа
учрар.■
3 Сөздә еһтиятчан киши җенини сақлап қалар;
Ағзи иштик һалакәткә учрар.
4 Һорунниң арзу-тилиги бар, лекин еришәлмәс;
Лекин тиришчан әтлинәр.
5 Һәққаний адәм ялғанчилиқтин жиркинәр;
Қәбиһ болса сесип, шәрмәндә болар.
6 Йоли дурусни һәққанийәт қоғдар;

■ **12:24** Пәнд. 10:4 ■ **12:25** Пәнд. 15:13 □ **12:26** **«Һәққаний киши өз дости билән биргә йол издәр»** — башқа хил тәрҗимилири: «Һәққаний киши өз достиниң көңлидикини тәкшүрәр», «Һәққаний киши дост тутушта сәгәк болар» яки «Һәққаний киши өз достиға йол көрситәр». □ **12:27** **«Бирақ әтиварлиқ байлиқлар тиришчанға мәнсуптур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Бирақ тиришчан киши өз тәәллуқатини әтиварлайду».
■ **13:2** Пәнд. 12:14

Лекин гунакарни рәзиллик жиқитар.■
7 Бәзиләр өзини бай көрсәткини билән әмәлийәттә қуруқ сөләттур;
Бәзиләр өзини йоқсул көрсәткини билән зор байлиқлири бардур.■
8 Өз байлиғи гөрүгә тутулған байниң жениға ара турар;
Бирақ йоқсуллар һеч вәһимини аңлимас.
9 Һәққаний адәмниң нури шатлинип парлар;
Бирақ яман адәмниң чириғи өчүрүләр.■
10 Кибирликтин пәқәт жедәл-мажирала чиқар;
Даналиқ болса несиһәтни аңлиғанлар билән биллидур.
11 Ишлимәй тапқан һарам байлиқ бәрикәтсиздур;
Тәр төкүп һалал тапқан гүллинәр.■
12 Тәлмүргинигә күтүп еришәлмәслик көңүлни сунуқ қилар,
Лекин тәшналиқта еришкини «һаятлиқ дәриғи»дур.□ ■
13 *Худаниң* калам-сөзигә писәнт қилмиған адәм гунаниң төлимигә қәриздар болар;
Лекин пәрманни қәдирлигән адәм яхшилиқ көрәр.
14 Ақиланиниң тәлими һаятлиқ бәргүчи булақтур,
У сени өлүм қапқанлиридин қутулдурар.■
15 Ақиланилик адәмни илтипатқа ериштүрәр;
Бирақ тузкорларниң йоли әгир-бүгри, жапалиқ болар.
16 Пәм-парасәтлик адәм билими билән иш көрәр;

■ **13:6** Пәнд. 10:29; 11:3, 5, 6 ■ **13:7** Пәнд. 12:9 ■ **13:9** Аюп 18:5, 6; 21:17; Пәнд. 4:18 ■ **13:11** Пәнд. 10:2; 20:21 □ **13:12 «һаятлиқ дәриғи»** — «Ерән бағчиси»дики, Адәм атимиз вә Һава анимизниң бәһриман болушиға тәйярланған дәрәқни көрситиду (3:18ни көруң). ■ **13:12** Пәнд. 13:19 ■ **13:14** Пәнд. 10:11; 14:27

Һамақәт өз наданлиғини ашкарилар.■
17 Рәзил алақичи бала-қазаға учрар;
Садиқ әлчи болса дәрдкә дәрмандур.
18 Тәрбийәни рәт қилған адәм намратлишип уятқа қалар;
Амма тәнбиһни қобул қилған һөрмәткә еришәр.
19 Әмәлгә ашқан арзу кишигә шерин туюлар;
Лекин ахмақлар яманлиқни ташлашни яман көрәр.
20 Ақиланиләр билән биллә жүргән Дан. болар;
Бирақ ахмақларға һәмраһ болған налә-пәрядта қалар.□
21 Балайиқаза гунакарларниң кәйнидин бесип маңар;
Лекин һәққанийлар яхшилиқниң әҗрини тапар.
22 Яхши адәм пәрзәнтлириниң пәрзәнтлиригә мирас қалдурар;
Гунакарларниң жиққан мал-дуниялири һәққанийлар үчүн топлинар.■
23 Йоқсулниң ташландуқ йери мол һосул берәр,
Лекин адаләтсизликтин у вәйран болар.■
24 Таяқни айиған киши оғлини яхши көрмәс;
Балини сөйгән киши уни әстайидил тәрбийиләп җазалар.■
25 Һәққаний адәм көңли қанаәт тапқичә озуқ йәр;
Яманниң қосиғи ач қалар.

14

1 Һәр бир дана аял өз аилисини ават қилар;
Ахмақ аял аилисини өз қоли билән вәйран қилар.□

■ **13:16** Пәнд. 12:23; 15:2 □ **13:20 «...налә-пәрядта қалар»** — яки «...зиян тартар». ■ **13:22** Аюп 15:29; 27:17 ■ **13:23** Пәнд. 12:11; 18:9 ■ **13:24** Пәнд. 23:13 □ **14:1 «... өз аилисини ават қилар»** — ибраний тилида «... өз аилисини қурар».

2 Дуруслуқ йолида маңидиған киши Пәрвәрдигардин қорқар;
Қиңғир йолда маңған киши *Худани* көзгә илмас.■
3 Ахмақниң тәкәббур ағзи өзигә таяқ болар;
Ақиланиниң ләвлири өзини қоғдар.
4 Улақ болмиса, еғил пак-пакиз турар;
Бирақ өкүзниң күчи болғандила *саңға* ашлиқ толар.□
5 Ишәшлик гувачи ялған ейтмас;
Сахта гувачи ялған гәпни нәпәстәк тинар.■
6 Һакавурлар даналиқ издәп тапалмас;
Бирақ йорутулған адәмгә билим елиш асанға чүшәр.□
7 Бирәвниң ағзида билим йоқлуғини билип йәткәндә,
Униңдин өзүңни нери тарт.
8 Әқил-парасәтлик кишиниң даналиғи өз йолини ойлиништидур;
Ахмақларниң әқилсизлиги болса өзлириниң алдинишидур.
9 Ахмақлар болса «итаәтсизлик қурбанлиғи»ни көзгә илмайду,
Һәққанийлар арисида болса илтипат тепилар.□
10 Көңүлдики дәрдни пәқәт өзила көтирәләр;
Көңүлдики хушлуққиму башқилар шерик болалмас.

■ **14:2** Аюп 12:4 □ **14:4 «Улақ болмиса, еғил пак-пакиз турар...»** — еғилниң сесиқлиғи түпәйлидин еғилдики улақларни чиқириветиш толиму ахмақанилик, әлвәттә. ■ **14:5** Мис. 23:1; Пәнд. 12:17 □ **14:6 «Һакавурлар»** — яки «Мәсқирә қилғучилар». □ **14:9 «Итаәтсизлик қурбанлиғи»** — Муса пәйғәмбәргә тапшурулған «муқәддәс қанун»ға асасән, бириси башқиларға гуна қилип зиян йәткүзгән болса, Худадин кәчүрүм елиш үчүн авал зиян тартқучиға шу гунайини етирап қилип, аз дегәндә икки һәссә төләм берип, андин итаәтсизлиги үчүн қилинидиған қурбанлиқни («итаәтсизлик қурбанлиғи»ни) ибадәтханида Худаға атап бериши керәк еди. Башқа бир хил тәрҗимиси «Ахмақлар итаәтсизлигигә нисбәтән йениклик билән күлүп қойиду».

11 Яманниң өйи өрүлүп чүшәр;
Һәққаний адәмниң чедири гүллинип кетәр.
12 Адәм балисиға тоғридәк көрүнидиған бир йол бар,
Лекин ақивити һалакәткә баридиған йоллардур.■
13 Оюн-күлкә болса қәлбтики ғәм-қайғуни япар,
Хошаллиқ өтүп кәткәндә, ғәм-қайғу йәнила қалар.■
14 Тоғра йолдин бурулуп янған адәм һаман өз йолидин тояр;
Яхши адәм өз ишидин қанаәтлинәр.■
15 Саддилар һәммә гәпкә ишинип кетәр;
Лекин пәм-парасәтлик киши һәр бир қәдәмни авайлап басар.
16 Дана адәм еһтиятчан болуп аваричиликтин нери кетәр;
Ахмақ һакавурлуқ қилип, өзигә ишинип алдиға маңар.□
17 Териккәк ахмақлиқ қилар;
Нәйрәңваз адәм нәпрәткә учрар.
18 Саддилар ахмақлиққа варислиқ қилар;
Пәм-парасәтликләр билимни өз таҗи қилар.
19 Яманлар яхшиларниң алдида егиләр;
Қәбиһләр һәққанийниң дәрвазилири алдида *баш урар*.
20 Намрат киши һәтта өз йеқиниғиму яман көрүнәр.
Байниң дости болса көптур.■
21 Йеқинини пәс көргән гунакардур;
Лекин мискинләргә рәһим қилған бәрикәт тапар.
22 Яманлиқ ойлиғанлар йолдин адашқанлардин әмәсму?
Бирақ яхшилиқ ойлиғанлар рәһим-шәпқәт, һәқиқәт-садиқлиққа муйәссәр болар.■

■ **14:12** Пәнд. 16:25 ■ **14:13** Пәнд. 5:4 ■ **14:14** Пәнд. 1:31 □ **14:16 «аваричиликтин»** — яки «яманлиқтин». ■ **14:20** Пәнд. 19:4, 7 ■ **14:22** Луқа 6:38

23 Һәммә меһнәттин пайда чиқар;
Бирақ қуруқ параңлар адәмни муһтаҗлиқта қалдурар.
24 Ақиланиләр үчүн байлиқлар бир таҗдур;
Ахмақларниң наданлиғидин пәқәт йәнә шу наданлиқла чиқар.
25 Һәққаний гувалиқ бәргүчи кишиләрниң һаятини қутқузар;
Ялған-явидақ сөзләйдиған *гувачи* ялған гәпни нәпәстәк тинар.
26 Пәрвәрдигардин қорқидиғанниң күчлүк йөләнчүки бар,
Униң балилириму һимайигә егә болар.
27 Пәрвәрдигардин қорқуш һаятниң булиқидур;
У кишини әҗәллик қапқанлардин қутқузар.□ ■
28 Падишаһниң шан-шәриви пухрасиниң көплигидиндур;
Пухрасиниң кәмлиги әмирниң һалакитидур.
29 Еғир-бесиқ киши интайин ақил кишидур;
Чечилғақ ахмақлиқни улуқлар.
30 Хатирҗәм көңүл тәнниң сақлиғидур;
Һәсрәт чекиш болса сүйәкләрни чиритар.
31 Мискинни бозәк қилғучи — Пәрвәрдигарға һақарәт қилғучидур;
Һаҗәтмәнләргә шапаәт қилиш Уни һөрмәтлигәнликтур.■
32 Яман өз яманлиғи ичидә жиқитилар;
Һәққаний адәм һәтта сәкратта ятқандиму хатирҗәм болар.□

□ **14:27 «һаятниң булиқи»** — 13:14ниму көрүң. ■ **14:27** Пәнд. 10:11; 13:14 ■ **14:31** Пәнд. 14:21; 17:5 □ **14:32 «Яман өз яманлиғи ичидә жиқитилар; һәққаний адәм ... хатирҗәм болар»** — толуқ айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Күлпәт кәлгәндә, яман адәм һайдиветилиду; бирақ һәққаний адәм сәкратта ятқандиму панаһлиқ болар».

33 Йорутулған кишиниң көңлидә даналиқ ятар;
Бирақ ахмақниң көңлидикиси ашкарә болмай қалмас.■
34 Һәққанийәт һәр қайси әлни жуқури көтирәр;
Гуна һәр қандақ милләтни номусқа қалдурар.
35 Падишаһниң илтипати әқиллиқ хизмәткарниң бешиға чүшәр;
Бирақ униң ғәзиви номуста қалдурғучи уятсиз хизмәткариниң бешиға чүшәр.□

15

1 Мулайим жавап ғәзәпни басар;
Қопал сөз аччиқни қозғар.■
2 Ақиланиләрниң тили билимни жари қилар;
Ахмақниң ағзи қуруқ гәп төкәр.■
3 Пәрвәрдигарниң көзи һәр йәрдә жүрәр;
Яхши-яманларни көрүп турар.□ ■
4 Шипа йәткүзгүчи тил худди бир «һаятлиқ дәриғи»дур;
Тили әгирлик кишиниң роһини сундурар.□ ■
5 Ахмақ атисиниң тәрбийисигә писәнт қилмас;
Лекин атисиниң тәнбиһигә қулақ салған зерәк болар.
6 Һәққанийниң өйидә гөһәрләр көптур;
Бирақ яманниң тапавити өзигә аваричилик тапар.

■ **14:33** Пәнд. 10:14; 12:23; 13:16 □ **14:35 «Номуста қалдурғучи уятсиз хизмәткар...»** — ибраний тилида «номуста қалдурғучи» вә «уятсиз» дегән икки ибарә бирла икки бислиқ сөз билән билдүрүлиду. ■ **15:1** Пәнд. 25:15 ■ **15:2** Пәнд. 12:23; 13:16; 15:28 □ **15:3 «Яхши-яманлар...»** — ибраний тилида «яман-яхшилар» дегәнлик билән билдүрүлиду. ■ **15:3** Аюп 34:21; Пәнд. 5:21; Йәр. 16:17; 32:19 □ **15:4 «Шипа йәткүзгүчи тил»** — яки «меһриван тил». **«һаятлиқ дәриғи»** — 3:18-айәттики изаһатни көрүң. ■ **15:4** Пәнд. 12:18; 13:14

7 Дананиң ләвлири билим тарқитар;
Ахмақниң көңлидин һеч билим чиқмас.
8 Яманларниң қурбанлиғи Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Дурусларниң дуаси Униң хурсәнлигидур.■
9 Яманларниң йоли Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Лекин һәққанийәтни интилип издигүчини У яхши көрәр.
10 Тоғра йолдин чиққанлар азаплиқ тәрбийини көрәр;
Тәнбиһгә өч болғучи өләр.
11 Тәһтисара вә һалакәт Пәрвәрдигарниң көз алдида очуқ турған йәрдә,
Инсан көңлидики ой-пикирни қандақму Униңдин йошуралисун?!□ ■
12 Һакавур тәнбиһ бәргүчини яқтурмас;
У ақиланиләрдин несиһәт елишқа бармас.□
13 Көңүл шат болса, хуш чирай болар;
Дәрд-әләм тартса, роһи сунар.■
14 Йорутулған көңүл билимни издәр;
Әқилсизниң ағзи наданлиқни озуқ қилар.
15 Езилгәнләрниң һәммә күнлири тәстә өтәр;
Бирақ шат көңүл һәр күнини һейттәк өткүзәр.
16 Зор байлиқ билән беарамлиқ тапқандин,
Азға шүкүр қилип, Пәрвәрдигардин әймәнгән әвзәл.■
17 Нәпрәт ичидә йегән бордақ гөштә қилинған катта зияпәттин,
Меһир-муһәббәт ичидә йегән көктат әвзәл.■

■ **15:8** Пәнд. 21:27; Йәш. 1:11; Йәр. 6:20; Ам. 5:21 □ **15:11** **«Тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһлири баридиған җайни көрситиду. ■ **15:11** 2Тар. 6:30; Зәб. 7:10; 43:21-22; Йәр. 17:9,10; Юһ. 2:24, 25; 21:17; Рос. 1:24 □ **15:12** **«Һакавур»** — яки «мәсқирә қилғучи». ■ **15:13** Пәнд. 17:22; 18:14 ■ **15:16** Зәб. 37:16; Пәнд. 16:8 ■ **15:17** Пәнд. 17:1

18 Териккәк киши җедәл чиқирар;
Еғир-бесиқ талаш-тартишларни тиничландурар.■
19 Һорунниң йоли тикәнлик қашадур,
Дурус адәмниң йоли көтирилгән йолдәк дағдамдур.
20 Дана оғул атисини шат қилар;
Әқилсиз адәм анисини кәмситәр.■
21 Әқли йоқ киши ахмақлиғи билән хуштур;
Йорутулған киши йолини тоғрилап маңар.■
22 Мәслиһәтсиз иш қилғанда нишанлар әмәлгә ашмас;
Мәслиһәтчи көп болғанда муддиалар әмәлгә ашурулар.■
23 Кишигә җайида бәргән җававидин хуш болар,
Дәл вақтида қилған сөз нәқәдәр яхшидур!
24 Һаятлиқ йоли әқиллиқ кишини жуқуриға башлайдуки,
Уни чоңқур тәһтисарадин қутқузар.□
25 Пәрвәрдигар тәкәббурниң өйини жулуветәр;
Бирақ У тул хотунларға пасилларни турғузар.■
26 Яманларниң ой-пикри Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Бирақ сап дилниң сөзлири сөйүмлүктур.□ ■
27 Ач көз киши өз аилисигә аваричилик кәлтүрәр;
Пара елишқа нәпрәтләнгән киши күн көрәр.■
28 Һәққаний адәм қандақ җавап бериштә қайта-қайта ойлинар;
Яман адәмниң ағзидин шумлуқ төкүләр.
29 Пәрвәрдигар яман адәмдин жирақтур;

■ **15:18** Пәнд. 28:25; 29:22 ■ **15:20** Пәнд. 10:1 ■ **15:21** Пәнд. 10:23; 14:9 ■ **15:22** Пәнд. 11:14 □ **15:24** **«тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһлири барған җайни көрситиду. ■ **15:25** Пәнд. 2:21,22; 12:7; 14:11 □ **15:26** **«ой-пикри»** — яки «планлири». ■ **15:26** Пәнд. 6:18 ■ **15:27** Пәнд. 1:19

Бирақ У һәққанийниң дуасини аңлар.■
30 Хуш көзләр көңүлни шатландурар;
Хуш хәвәр устиханларға гөш-май қондурар.■
31 Һаятлиққа елип баридиған тәнбиһкә қулақ салған киши даналарниң қатаридин орун алар.
32 Тәрбийәни рәт қилған өз җенини хар қилар;
Тәнбиһгә қулақ салған йорутулар.
33 Пәрвәрдигардин қорқуш адәмгә даналиқ үгитәр;
Авал кәмтәрлик болса, андин шөһрәт келәр.■

16

1 Көңүлдики нийәтләр инсанға тәвәдур;
Бирақ тилниң җавави Пәрвәрдигарниң илкидидур.■
2 Инсан өзиниң һәммә қилған ишини пак дәп биләр;
Лекин қәлбдики нийәтләрни Пәрвәрдигар таразиға селип тартип көрәр.□ ■
3 Нийәт қилған ишлириңни Пәрвәрдигарға тапшурғин,
Шундақ қилғанда планлириң пишип чиқар.■
4 Пәрвәрдигар барлиқ мәвҗудийәтниң һәр бирини мәлум мәхсәт билән апиридә қилған;
Һәтта яманларниму балаю-апәт күни үчүн яратқандур.■
5 Тәкәббурлуққа толған көңүлләрниң һәр бири Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;

■ **15:29** Зәб. 9:38; 33:16-20; 144:18, 19 ■ **15:30** Пәнд. 25:25 ■ **15:33** Пәнд. 1:7; 9:10; 18:12 ■ **16:1** Пәнд. 16:1; 19:21; 20:24; Йәр. 10:23 □ **16:2 «қәлбдики нийәтләр»** — ибраний тилида «(адәмләрниң) роһлири» дейилиду. ■ **16:2** Пәнд. 21:2 ■ **16:3** Зәб. 36:5; 54:23; Мат. 6:25; Луқа 12:22; 1Пет. 5:7 ■ **16:4** Аюп 21:30

Қол тутушуп бирләшсиму, җазасиз қалмас.□ ■
6 Муһәббәт-шәпқәт вә һәқиқәт билән гуналар кафарәт қилинип йепилар;
Пәрвәрдигардин әйминиш адәмләрни яманлиқтин халий қилар.□
7 Адәмниң ишлири Пәрвәрдигарни хурсән қилса,
У һәтта дүшмәнлириниму униң билән енақлаштурар.
8 Һалал алған аз,
Һарам алған көптин әвзәлдур.■
9 Инсан көңлидә өз йолини тохтитар;
Амма қәдәмлирини тоғрилайдиған Пәрвәрдигардур.
10 Һәтта падишаниң ләвлиригә қаритип әпсун оқулсиму,
Униң ағзи тоғра һөкүмдин чәтнимәс.□
11 Адил тараза-мизанлар Пәрвәрдигарға хастур;
Тараза ташлириниң һәммисини У ясиғандур.■
12 Падиша рәзиллик қилса жиркиничликтур,
Чүнки тәхт һәққанийәт биләнла мәһкәм турар.
13 Һәққаний сөзлигән ләвләр падишаларниң хурсәнлигидур;
Улар дурус сөзлигүчиләрни яхши көрәр.
14 Падишаһниң қәһри гоя өлүмниң әлчисидур;

□ **16:5 «қол тутушуп бирләшсиму,...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «шубһисизки,...». ■ **16:5** Пәнд. 6:17; 8:13; 11:21 □ **16:6 «...гуналар кафарәт қилинип йепилар»** — Тәврат дәвридә, гуналар қурбанлиқлар арқилиқ **«йепилип** кәчүрүм қилинди» (йәни, «кафарәт қилинди»). Инҗил дәвригә кәлгәндила, гуналар «елип ташланди» (мәсилән, «Юһ.» 1:29). ■ **16:8** Зәб. 36:16; Пәнд. 15:16 □ **16:10 «һәтта падишаниң ләвлиригә қаритип әпсун оқулсиму, униң ағзи тоғра һөкүмдин чәтнимәс»** — йәнә икки хил тәрҗимиси бар: (1) «Падишаһниң ләвлиридә Пәрвәрдигарниң вәһийи болса, униң ағзи тоғра һөкүмдин чәтнимәс»; (2) «Падишаһниң ләвлири вәһийгә қарап сөзләйду; униң ағзи тоғра һөкүмдин чәтнимәслиги керәк». ■ **16:11** Лав. 19:36; Қан. 25:13-16; Пәнд. 11:1; 20:10, 23

Бирақ дана киши *униң ғәзивини* тиничландурар.■
15 Падишаһниң чирайиниң нури кишигә жан киргүзәр;
Униң шәпқити вақтида яққан «кейинки ямғур»дур.□ ■
16 Даналиқ елиш алтун елиштин нәқәдәр әвзәлдур;
Йорутулушни таллаш күмүчни таллаштин шунчә үстүндур!■
17 Дурус адәмниң егиз көтирилгән йоли яманлиқтин айрилиштур;
Өз йолиға еһтият қилған киши җенини сақлап қалар.
18 Мәғрурлуқ һалак болуштин авал келәр,
Тәкәббурлуқ жиқилиштин авал келәр.■
19 Кәмтәр болуп мискинләр билән барди-кәлдидә болуш,
Тәкәббурлар билән һарам мал бөлүшкәндин әвзәлдур.
20 Кимки ишни пәм-парасәт билән қилса пайда тапар;
Пәрвәрдигарға таянған болса, бәхит-саадәт көрәр.□ ■
21 Көңли дана киши сәгәк атилар;
Йеқимлиқ сөзләр адәмләрниң билимини ашурар.

■ **16:14** Пәнд. 19:12; 20:2 □ **16:15 «Униң (падишаниң) шәпқити вақтида яққан «кейинки ямғур»дур»** — ибраний тилида: «Униң (падишаниң) шәпқити «кейинки ямғурлар»ни әпкәлгән булуттур». «Кейинки ямғурлар» Исраилда 3-айда йеғип, әтиязлиқ зираәтләрни пишириштәк һалқилиқ рольни ойнайду. Шуңа һәр бир дехан «кейинки ямғур»ға тәшнадур, улар уни бәк қәдирләйду. ■ **16:15** Пәнд. 19:12 ■ **16:16** Аюп 28:15; Зәб. 18:11; 118:72; Пәнд. 3:14,15; 8:11,19 ■ **16:18** Пәнд. 11:2; 17:19 □ **16:20 «Кимки ишни пәм-парасәт билән қилса пайда тапар»** — яки «несиһәт сөзигә көңүл қойған пайда тапар». ■ **16:20** Зәб. 2:12; 33:9-10; 124:1; Йәш. 30:18; Йәр. 17:7

22 Пәм-парасәт өзигә егә болғанларға һаятлиқниң булиқидур;
Әқилсизләргә тәлим бәрмәкниң өзи әқилсизликтур.■
23 Ақиланә кишиниң қәлби ағзидин әқил чиқирар;
Униң ләвзигә билимни зиядә қилар.
24 Йеқимлиқ сөзләр гоя һәсәлдур;
Көңүлләрни хуш қилип тәнгә давадур.
25 Адәм балисиға тоғридәк көрүнидиған бир йол бар,
Лекин ақивити һалакәткә баридиған йоллардур.■
26 Ишлигүчиниң иштийи уни ишқа салар;
Униң қарни униңға һайдакчилик қилар.□
27 Муттәһәм киши яман гәпни колап жүрәр;
Униң ләвлири лавулдап турған отқа охшар.□ ■
28 Әгир адәм жедәл-мажира туғдурғучидур;
Ғәйвәтчи йеқин достларни айриветәр.■
29 Зораван киши йеқин адимини аздурар;
Уни яман йолға башлап кирәр.□
30 Көзини жумувалған киши яман нийәтни ойлар;
Левини чишлигән киши яманлиққа тәйярдур.□ ■
31 Һәққанийәт йолида ақарған чач,
Адәмниң шөһрәт тажидур.□

■ **16:22** Пәнд. 13:14 ■ **16:25** Пәнд. 14:12 □ **16:26** **«Униң қарни униңға һайдакчилик қилар»** — ибраний тилида «Униң ағзи униңға һайдакчилик қилар». □ **16:27** **«Муттәһәм киши»** — ибраний тилида «Белиалниң оғли» дейилиду. «Белиал»ниң мәнаси «әрзимәс» дегәнлик болуп, бәлким Иблисни көрситиду. ■ **16:27** Пәнд. 12:18 ■ **16:28** Пәнд. 15:18; 26:21; 29:22 □ **16:29** **«Уни яман йолға башлап кирәр»** — ибраний тилида «Уни яхши әмәс бир йолға башлап кирәр». □ **16:30** **«Көзини жумувалған киши»** — яки «көз қисқучи киши», «көзини чимилдатқучи адәм». ■ **16:30** Пәнд. 6:13,14 □ **16:31** **«Һәққанийәт йолида ақарған чач, адәмниң шөһрәт тажидур»** — айәтниң башқа бир хил тәржимиси: «Ақ чач болса адәмниң шөһрәт тажидур; у һәққанийәт йолида пәйда болиду».

32 Асан аччиқлимайдиған киши палвандин әвзәлдур;
Өзини тутувалған шәһәр алғандинму үстүндур.□
33 Чәк етәккә ташланғини билән,
Лекин нәтиҗиси пүтүнләй Пәрвәрдигардиндур.

17

1 Қурбанлиқ гөшлиригә толған җедәллик өйдин,
Бир чишләм қуруқ нан йәп, көңүл течлиқта болған әвзәл.□ ■
2 Хизмәткар чевәр болса, ғоҗисиниң номуста қойғучи оғлини башқурар;
Кәлгүсидә у ғоҗиниң оғли қатарида туруп униң мирасни тәқсим қилар.
3 Сапал қазан күмүчни тавлар, чанақ алтунни тавлар,
Бирақ адәмниң қәлбини Пәрвәрдигар синар.■
4 Қәбиһ киши яман сөзләргә ишинәр;
Ялғанчи питничиләрниң сөзигә қулақ салар.
5 Мискинләрни мәсқирә қилғучи, өзини Яратқучини һақарәтлигүчидур;
Башқиларниң бәхитсизлигидин хошал болған киши җазасиз қалмас.■
6 Қериларниң нәврилири уларниң таҗидур;
Пәрзәнтләрниң пәхри уларниң атилиридур.
7 Ахмақ яришиқ гәп қилса униңға ярашмас;
Мөтивәр ялған сөзлисә униңға техиму ярашмас.
8 Пара — уни бәргүчиниң нәзиридә есил бир гөһәрдур;

□ **16:32 «Өзини тутувалған»** — ибраний тилида: «Өз роһини идарә қилидиған» дегән сөзләр билән ипадилиниду. □ **17:1 «Қурбанлиқ гөшлири»** — ибранийлар ибадәтханида Худаға атап сойған бәзи қурбанлиқ гөшлириниң көп қисмини өйигә әкилип йейишкә болатти. ■ **17:1** Пәнд. 15:17 ■ **17:3** Пәнд. 27:21; Йәр. 17:10 ■ **17:5** Пәнд. 14:31

Гоя уни нәгила ишләтсә мувәппәқийәткәеришидиғандәк.□
9 Башқиларниң хаталиқини йопутуп кәчүргән киши меһир-муһәббәтни көзләр;
Кона хаманни сориған киши йеқин достларни дүшмән қилар.
10 Ақиланигә сиңгән бир еғиз тәнбиһ,
Ахмаққа урулған йүз дәрридин үнүмлүктур.
11 Яманлар пәқәт асийлиқни көзләр;
Уни жазалашқа рәһимсиз бир әлчи әвәтиләр.
12 Әхмиқанә иш қиливатқан надан кишигә учрап қалғандин көрә,
Балилиридин айрилған ейиққа йолуғуп қалған яхши.
13 Кимки яхшилиққа яманлиқ қилса,
Ишигидин балайиқаза нери кәтмәс.■
14 Жедәлниң башлиниши тосмини су елип кәткәнгә охшайду;
Шуңа жедәл партлаштин авал талаш-тартиштин қол үзгин.■
15 Яманни ақлиған,
Һәққанийға қара чаплиған,
Охшашла Пәрвәрдигарға жиркиничликтур.■
16 Ахмақниң көңли даналиқни әтиварлимиса,
Қандақму униң қолида даналиқни сетивалғидәк пули болсун?□
17 *Һәқиқий* дост һәрдайим саңа муһәббәт көрситәр,

□ **17:8 «Пара — ...гоя уни нәгила ишләтсә мувәппәқийәткә еришидиғандәк»** — бу айәт һәжвий, кинайилик сөз болуп, умумий амма әпсуслинарлиқ бир әһвални көрситиду; әлвәттә, у бу ишни тәриплимәйду. Башқа бир хил тәржимиси: «У буни нәгила ишләтсәм мувәппәқийәткә еришимән, дәйду». ■ **17:13** Қан. 32:35; Пәнд. 20:22; 24:29; Рим. 12:17; 1Тес. 5:15; 1Пет. 3:9 ■ **17:14** Пәнд. 20:3 ■ **17:15** Мис. 23:7; Пәнд. 24:24; Йәш. 5:23 □ **17:16 «Ахмақниң көңли даналиқни әтиварлимиса,...»** — ибраний тилида «Әқмәқниң һеч көңли йоқ турса,...»

Һәқиқий қериндаш яман күнүң үчүн ярдәмгә дунияға кәлгәндур.
18 Әқилсиз киши қол берип,
Йеқини үчүн кепил болиду.
19 Җедәлгә амрақ гунаға амрақтур;
Босуғини егиз қилған һалакәтни издәр.□ ■
20 Нийити бузулған яхшилиқ көрмәс;
Тилида һәқ-наһәқни астин-үстүн қилғучи балаға йолуқар.
21 Бала ахмақ болса, ата ғәм-қайғуға патар;
Һамақәтниң атиси хушаллиқ көрмәс.
22 Шат көңүл шипалиқ доридәк тәнгә давадур;
Сунуқ роһ-дил адәмниң илигини қурутар.■
23 Чирик адәм йәң ичидә парини қобул қилар;
У адаләтниң йолини бурмилар.□
24 Даналиқ йорутулған кишиниң көз алдида турар;
Бирақ әқилсизниң көзи хиялкәшлик қилип қутупта жүрәр.■
25 Галваң бала атини азапқа салар;
Уни туққучиниңму дәрди болар.■
26 Һәққанийларға җәриманә қоюшқа қәтъий болмас;
Әмирләрни адаләтни қоллиғини үчүн думбалашқа болмас.□

□ **17:19 «Босуғини егиз қилған (киши)»** — ибраний тилида «Дәрвазисини егиз қилған (киши)». Бундақ адәм бәлким өзиниң бай екәнлигини көз-көз қилмақчи болиду. ■ **17:19** Пәнд. 16:18 ■ **17:22** Пәнд. 15:13 □ **17:23 «Чирик адәм йәң ичидә парини қобул қилар»** — ибраний тилида «Чирик адәм бағрида парини қобул қилар...» яки «Чирик адәм бағирдин парини алар...». ■ **17:24** Топ. 2:14; 8:1 ■ **17:25** Пәнд. 10:1; 15:20; 19:13 □ **17:26 «җәриманә қоюш»** — «җәриманә қоюш»ниң «җазалаш» дегән умумий мәнасиму болуши мүмкин. **«Һәққанийларға җәриманә қоюшқа қәтъий болмас»** — ибраний тилида «Һәққанийларға җәриманә қоюшқа яхши әмәс».

27 Билими бар киши кам сөзлүк болар;
Йорутулған адәм қалтис еғир-бесиқ болар.□
28 Һәтта ахмақму аз сөзлисә дана һесаплинар;
Тилини тизгинлигән киши данишмән санилар.

18

1 Көпчиликтин айрилип ялғуз жүргән киши һаман өз нәпсигә чоғ тартар;
Һәр қандақ чин һекмәткә һаман жан-жәһли билән қарши чиқар.
2 Ахмақ йорутулушқа қизиқмас;
Қизиқидиғини пәқәт өз ойлиғанлирини көрситишла, халас.
3 Яман киши кәлсә, нәпрәтму пәйда болар;
Номуссиз иш иза-аһанәттин айрилмас.□
4 Адәмниң сөзлири чоңқур суларға охшар;
Даналиқ булиқи ериқ сүйидәк өркәшләп ақар.
5 Яманға ян бесишқа,
Сорақта һәққанийға увал қилишқа қәтъий болмас.□ ■
6 Ахмақниң ләвлири уни жедәлгә башлар;
Униң ағзи «Мени думбала» дәп тәклип қилар.
7 Ахмақниң ағзи өз бешиға һалакәттур;
Униң ләвлири өз жениға қапқандур.■
8 Ғәйвәтхорниң сөзлири һәр хил назу-немәтләрдәк,
Кишиниң қәлбигә чоңқур сиңдүрүләр.□ ■

□ **17:27 «қалтис еғир-бесиқ болар»** — ибраний тилида «салқин роһи бар» дегәнни билдүриду. □ **18:3 «нәпрәтму пәйда болар»** — яки «пәсликму пәйда болар». □ **18:5 «қәтъий болмас»** — ибраний тилида «яхши әмәс». ■ **18:5** Лав. 19:15; Қан. 1:17; 16:19; Пәнд. 24:23 ■ **18:7** Пәнд. 10:14; 12:13; 13:3 □ **18:8 «Кишиниң қәлбигә...»** — ибраний тилида «Қосиғиниң ички йәрлиригә...». ■ **18:8** Пәнд. 26:22

9 Ишида һорун болған кишиму,
Бузғунчи билән үлпәтдаш болиду.□
10 Пәрвәрдигарниң нами мәзмут мунардур;
Һәққанийлар униң ичигә жүгүрүп кирип жуқурида аман болар.■
11 Бай адәм мал-дуниясини «мустәһкәм шәһирим» дәп билер;
Нәзиридә өзини сақлайдиған егиз сепилдәк турар. ■
12 Битчит болуштин авал, көңүлгә тәкәббурлуқ келәр;
Авал кәмтәрлик болса, андин шөһрәт келәр.■
13 Сөзни аңлимай туруп, алдирап җавап бәргән,
Ахмақлиғини көрситип өзини хиҗаләттә қалдурур.
14 Тәндики ағриқ азавиға адәмниң өз роһи бәрдашлиқ бәргүзәр;
Бирақ роһи сунған болса уни ким көтирәр?
15 Йорутулғанниң қәлби билимгә еришмәктә,
Ақиланиниң қулақлири билимни издимәктә.
16 Соғат өз егисигә ишикни дағдам ечип берәр;
Уни чоң әрбаблар алдиға йәткүзәр.
17 Дәва қилғанда, авал сөзлигүчиниң сөзлири орунлуқ көрүнәр;
Лекин қарши тәрәп соал қоюп ишни сүрүштүрәр.■
18 Чәк ташлаш җедәлләрни түгитәр;
Ғоҗиларниң арисидики ишниму һәл қилар.
19 Рәнҗигән қериндашниң көңлини елиш мустәһкәм шәһәрни елиштинму тәс;
Җедәл-маҗира қорғанниң тақақ-балдақлириға охшаштур.
20 Адәм *дурус* сөзлигәнлигидин қосиғи тоқ болар;

□ **18:9 «Кишиму ...»** — **...му** — демәк, һорун адәм ғәйвәтхорға охшаш бузғунчидур. ■ **18:10** Һак.9:51; 2Сам. 22:51; Зәб. 17:1-4; 60:4-5; Пәнд. 29:25 ■ **18:11** Пәнд. 10:15 ■ **18:12** Пәнд. 11:2; 15:33; 16:18 ■ **18:17** Пәнд. 25:8

Өз көңлидин чиққан сөзлиридин мол һосул алар.□ ■
21 Һаят-мамат тилниң илкидидур;
Кимки униң тәсирини әтиварлиса униң мевисидин йәр.□ ■
22 Хотунни таллап алған киши яхшилиқ тапиду,
У Пәрвәрдигарниң мәрһимитигә еришкән болиду.■
23 Мискинләр пәс авазда йелинип сөзләр;
Бай болса қопаллиқ билән жавап берәр.
24 Достни көп тутқан киши харап болар;
Лекин қериндаштинму йеқин бағланған бир дост бардур.■

19

1 Пәзиләтлик йолда маңған кәмбәғәл,
Һейлигәр сөзлүк ахмақтин яхшидур.■
2 Йәнә, ғәйрити бар киши билимсиз болса болмас;
Алдираңғу йолдин чиқар.□
3 Кишиниң ахмақлиғи өз йолини астин-үстин қиливетәр;
Шундақ туруқлуқ у көңлидә Пәрвәрдигардин рәнжип ағринар.■
4 Байлиқ достни көп қилар;

□ **18:20 «Адәм дурус сөзлигәнлигидин .. мол һосул алар»** — айәт ибраний тилида «Ағзиниң мевисидин адәмниң қосиғи тоқ болар; ләвлириниң һосулидин қанаәтлинәр» дегән сөзләр билән билдүрүлиду. ■ **18:20** Пәнд. 12:14; 13:2 □ **18:21 «Кимки униң тәсирини әтиварлиса униң мевисидин йәр»** — яки «Кимки өз сөзлиригә амрақ болса, шу униң мевисини йәр». ■ **18:21** Пәнд. 21:23; Яқ. 3:2 ■ **18:22** Пәнд. 19:14 ■ **18:24** Пәнд. 17:17 ■ **19:1** Пәнд. 28:6 □ **19:2 «болмас»** — ибраний тилида «яхши әмәс». **«Алдираңғу йолдин чиқар»** — ибраний тилида «Аяқлирини алдиратқучи киши хата қәдәм басар». ■ **19:3** Яқ. 1:13,14,15

Мискинләр бар достидинму айрилип қалар.■
5 Ялған гувалиқ қилған жазаланмай қалмас;
Ялған ейтқучиму жазадин қутулалмас.□ ■
6 Тола адәм сехийдин илтипат көзләр;
Соғат берип турғучиға һәммә киши досттур.□
7 Намратлашқандин қериндашлириму зерикәр;
Униң достлири техиму жирақ қачар;
Ялвуруп қоғлисиму, улар тепилмас.■
8 Пәм-парасәткәеришкүчи өзигә көйүнәр;
Нурни сақлиған кишиниң бәхити болар.
9 Ялған гувалиқ қилған жазаланмай қалмас;
Ялған ейтқучиму һалак болар.□
10 Һәшәмәтлик турмуш ахмаққа ярашмас;
Қулниң әмәлдарлар үстидин һөкүм сүрүши техиму қамлашмас.■
11 Данишмәнлик егисини асанлиқчә аччиқланмайдиған қилар;
Хаталиқни йопутуп кәчүрүш униң шөһритидур.
12 Падишаһниң ғәзиви ширниң һувлишиға охшаш дәһшәтлик болар;
Униң шәпқити юмран от-чөпкә чүшкән шәбнәмдәк шериндур.■
13 Ахмақ оғул атиси үчүн балайиқазадур;
Урушқақ хотунниң зарлашлири тохтимай темип чүшкән тамчә-тамчә йеғинға охшаштур.■
14 Өй билән мал-мүлүк ата-бовилардин мирастур;

■ **19:4** Пәнд. 14:20 □ **19:5 «Ялған ейтқучи...»** — ибраний тилида «Ялған (сөз) пүвлигүчи....» ■ **19:5** Қан. 19:19; Пәнд. 21:28 □ **19:6 «Тола адәм сехийдин илтипат көзләр...»** — яки «Тола адәм әмирдин илтипат көзләр...». ■ **19:7** Пәнд. 14:20 □ **19:9 «Ялған ейтқучи...»** — ибраний тилида «Ялған (сөз) пүвлигүчи...». ■ **19:10** Пәнд. 30:22 ■ **19:12** Пәнд. 16:14,15; 20:2 ■ **19:13** Пәнд. 10:1; 15:20; 17:25; 21:19; 27:15

Бирақ пәм-парасәтлик хотун Пәрвәрдигарниң илтипатидиндур.■
15 Һорунлуқ кишини ғапләт уйқиға ғәриқ қилар;
Бекар тәләп ачарчилиқниң дәрдини тартар.■
16 *Пәрвәрдигарниң* әмригә әмәл қилған киши өз җенини сақлар;
Өз йоллиридин һези болмиған киши өләр.□ ■
17 Кәмбәғәлләргә рәһимдиллиқ қилған,
Пәрвәрдигарға қәриз бәргән билән баравәрдур;
Униң шәпқитини *Пәрвәрдигар* қайтурар.
18 Пәрзәнтиңниң тәрбийини қобул қилишиға үмүтвар болуп,
Уни җазалап тәрбийә берип турғин;
Лекин уни өлгичә хар болсун дегүчи болма.□ ■
19 Қәһрлик киши җаза тартар;
Уни қутқузмақчи болсаң, қайта-қайта қутқузушуң керәк.
20 Несиһәтни аңлиғин, тәрбийәни қобул қилғин,
Ундақ қилғанда кейинки күнлириңдә дана болисән.
21 Кишиниң көңлидә нурғун нийәтләр бар;
Ахирида пәқәт Пәрвәрдигарниң далаләт-һидайитидин чиққан иш ақар.■
22 Кишиниң йеқимлиғи униң меһир-муһәббитидиндур;
Мискин болуш ялғанчилиқтин яхшидур.
23 Пәрвәрдигардин әйминиш кишини һаятқа ериштүрәр;

■ **19:14** Пәнд. 18:22 ■ **19:15** Пәнд. 6:9; 10:4; 20:13 □ **19:16** **«Өз йоллиридин һези болмиған киши өләр»** — яки «Униң (демәк, Пәрвәрдигарниң) йоллирини кәмситкән киши өләр». ■ **19:16** Пәнд. 3:21,22; Луқа 11:28 □ **19:18** **«Лекин уни өлгичә хар болсун дегүчи болма»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «....бирақ униң жиға-зерәлириға қулақ салма». ■ **19:18** Пәнд. 13:24; 23:13; Әф. 6:4 ■ **19:21** Аюп 23:13; Зәб. 32:11; 113:11; Йәш. 46:10

У киши хатирҗәм, тоқ яшап, балайиқаза
чүшүрүлүшидин халий болар.■
24 Һорун қолини сунуп қачиға тиққини билән,
Ғизани ағзиға селишқиму һорунлуқ қилар.■
25 Һакавурға қилинған таяқ җазаси саддиға қилинған
ибрәттур;
Йорутулған кишигә берилгән тәнбиһ,
Униң билимини техиму зиядә қилар.■
26 Атисиниң мелини булиған,
Анисини өйидин һайдап чиқарған,
Рәсвалиқ, иза-аһанәт қалдурғучи оғулдур.
27 И оғул, несиһәткә қулиқиңни юпурувалсаң,
Әқилниң тәлимлиридин жирақлашқиниңдур.□
28 Пәскәш гувачи адаләтни мазақ қилғучидур;
Яман адәмниң ағзи рәзилликни жутар.□
29 Һакавурлар үчүн җазалар тәйярдур,
Ахмақларниң дүмбисигә уридиған қамча тәйярдур.□

20

1 Шарап кишини рәсва қилар,
Һарақ кишини ғалҗирлаштурар;
Кимки униңға берилип езип кәтсә, әқилсиздур.
2 Падишаһниң ғәзиви шириниң һөкиришигә охшаш
қорқунучлуқтур;

■ **19:23** Зәб. 33:10-11 ■ **19:24** Пәнд. 26:15 ■ **19:25** Пәнд. 21:11 □ **19:27** **«И оғул, ... әқилниң тәлимлиридин жирақлашқиниңдур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «И оғлум, әқилниң тәлимлиридин жирақлаштуридиған сөзләрни аңлаштин өзүңни тарт!». □ **19:28** **«Пәскәш гувачи»** — ибраний тилида: «Белиалниң (Иблисниң) гувачиси». □ **19:29** **«Һакавурлар»** — яки «Мәсқирә қилғучилар».

Униң аччиғини кәлтүргән, өз жениға жаза чүшүрәр.□ ■
3 Өзини мажирадин нери қилиш кишиниң иззитидур;
Бирақ һәр бир ахмақ өзини басалмас.■
4 Һорун адәм қишта йәр һайдимәс;
Жиғим вақтида йоқлуқта қелип ашлиқ тиләр. □
5 Кишиниң көңлидики ой-нийәтлири чоңқур суға охшаштур;
Йорутулған адәм уларни тартип алалайду.□ ■
6 Өзини садиқ дәйдиғанлар көптур;
Бирақ ишәшлик бир адәмни ким тапалисун?
7 Һәққаний адәм диянәтлик йолда маңар;
Униң пәрзәнтлиригә бәхит-бәрикәт қалдурулар!

□ **20:2 «... өз жениға жаза чүшүрәр»** — ибраний тилида: «... өз жениға гуна қилған болиду». ■ **20:2** Пәнд. 16:14; 19:12 ■ **20:3** Пәнд. 17:14 □ **20:4 «Һорун адәм қишта йәр һайдимәс»** — Пәләстиндә бир жил алтә пәсилгә бөлиниду. Он биринчи, он иккинчи ай «қиш пәсли» һесаплиниду. «Қиш» пәсли йәр һайдилидиған пәсил, чүнки бу пәсилдә ямғур йеғип тупрақ юмшақ болиду. □ **20:5 «Кишиниң көңлидики ой-нийәтлири ... йорутулған адәм уларни тартип алалайду»** — бу пәнд-несиһәткә қарита алимларда төвәндикидәк бир қанчә хил чүшәнчә бар: (1) һәр адәмниң көңлидә чоңқур ой-нийәтләр бардур; йорутулған киши бу ой-нийәтләрни (яхши болсун яман болсун) әқли билән чүшинип йетәләйду. (2) йорутулған киши данишмән һәм аз сөзләйдиған кишиләрдин уларниң яхши ой-пикирлирини, яхши несиһәтлирини алалайду. (3) йорутулған киши яман нийәтлик кишиләрниң ағзидин уларниң нийәтлирини биләләйду. (4) бәзи алимлар бу айәтни «һәр бир кишиниң көңлидә Худадин кәлгән далаләт (йолйоруқ, һидайәт) бардур; у чоңқур қудуқтики суға охшайду; ...» дәп чүшинип, униң мәнасини: «Худадин кәлгән шу «далаләт» һәр бир адәмниң көңлидә болған болиду, йорутулған киши бу далаләтни жақалап башқиларни йоруталайду» дәп чүшәндүриду. Бизниңчә биринчи хил чүшәнчини тоғра дәп қараймиз. ■ **20:5** Пәнд. 18:4

8 Падиша адаләт тәхтидә олтарғанда,
Һәммә яманлиқни көзи билән қоғлайду.■
9 Ким өзини гунадин тазиландим,
Вижданим пакланди, дейәләйду?■
10 Икки хил тараза теши,
Икки хил күрә ишлитиш,
Охшашла Пәрвәрдигарға жиркиничликтур.■
11 Һәтта бала өз хислити билән билинәр;
Униң қилғанлириниң пак, дурус яки әмәслиги һәрикәтлиридин көрүнүп турар.
12 Көридиған көзни, аңлайдиған қулақни,
Һәр иккисини Пәрвәрдигар яратти.■
13 Уйқиға амрақ болма, намратлиққа учрайсән;
Көзүңни ечип ойғақ бол, нениң мол болар.■
14 Херидар мал алғанда: «Начар екән, начар екән!» дәп қақшайду;
Елип кәткәндин кейин *«Есил нәрсә, әрзан алдим» дәп* махтиниду.
15 Алтун бар, ләәл-яқутларму көптур;
Бирақ билимни беғишлиған ләвләр немидегән қиммәтлик гөһәрдур!■
16 Ятқа кепил болған кишидин қәризгә тонини тутуп алғин;
Ят хотунға капаләт бәргән кишидин капаләт пули ал.■
17 Алдап еришкән тамақ татлиқтур;
Кейин, униң йегини шеғил болар.■
18 Планлар мәслиһәт билән бекитиләр;
Пишқан көрсәтмә билән жәң қилғин.
19 Гәп тошуғучи сирларни ашкарилар;

■ **20:8** Пәнд. 20:26 ■ **20:9** 1Пад. 8:46; Аюп 14:4; Зәб. 50:7-9; Топ. 7:20; 1Юһа. 1:8 ■ **20:10** Қан. 25:13; Пәнд. 11:1; 20:23 ■ **20:12** Мис. 4:11; Зәб. 93:9 ■ **20:13** Пәнд. 19:15 ■ **20:15** Пәнд. 3:14,15 ■ **20:16** Пәнд. 11:15; 27:13 ■ **20:17** Пәнд. 9:17

Шуңа валақтәккур билән арилашма.■
20 Кимки ата-анисини һақарәт қилса,
Униң чириғи зулмәт қараңғусида өчәр!■
21 Тез еришкән мирас һаман бәрикәтлик болмас.■
22 Яманлиққа яманлиқ қайтурай демә;
Пәрвәрдигарға тайинип күт, У дәрдиңгә йетәр.■
23 Икки хил тараза теши Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Сахта өлчәм қәтъий яримас.□ ■
24 Инсанниң һаятлиқ қәдәмлирини Пәрвәрдигар бәлгүләйду;
Ундақта инсан өз мусаписини нәдин билсун?■
25 Бир нәрсисини йениклик билән «*Худаға* аталған!» дәп вәдә бериш,
Қәсәмләрдин кейин иккилинип қайта ойлиниш,
Өз җенини қилтаққа чүшүргәнгә баравәр.
26 Дана падиша яманларни топанни соруғандәк соруветиду,
Хаман тәпкәндәк тулуқ билән янҗиветәр.
27 Адәмниң роһ-виждани — Пәрвәрдигарниң чириғидур,
У қәлбниң һәр бир тәглирини тәкшүрүп пәриқ етәр.
28 Меһри-шәпқәт вә һәқиқәт падишани сақлайду;
У меһри-шәпқәт биләнла өз тәхтини мустәһкәмләйду.
29 Яш жигитләрниң қавуллуғи уларниң пәхридур;
Қериларниң иззити ақ чачлиридур.■
30 Тәрбийә ярилири яманлиқни тазилап чиқирар,

■ **20:19** Пәнд. 11:13 ■ **20:20** Мис. 21:17; Лав. 20:9; Қан. 27:16; Мат. 15:4 ■ **20:21** Пәнд. 13:11; 28:20 ■ **20:22** Қан. 32:35; Пәнд. 17:13; 24:29; Рим. 12:17; 1Тес. 5:15; 1Пет. 3:9 □ **20:23 «Қәтъий яримас»** — ибраний тилида «яхши әмәс». ■ **20:23** Пәнд. 20:10 ■ **20:24** Аюп 31:4; Зәб. 36:23; 138:1-3; Йәр. 10:23 ■ **20:29** Пәнд. 16:31

Таяқ излири ич-бағирни таза қилар.■

21

1 Падишаһниң көңли ериқлардики судәк Пәрвәрдигарниң қолидидур;
Пәрвәрдигар қәйәргә тоғрилиса, шу тәрәпкә маңиду.
2 Инсан өзиниң һәммә қилған ишини тоғра дәп биләр;
Лекин Пәрвәрдигар қәлбдики нийәтләрни таразиға селип тартип көрәр.□ ■
3 Пәрвәрдигарниң нәзиридә,
Һәққанийлиқ билән адаләт жүргүзүш қурбанлиқ қилиштин әвзәлдур.■
4 Тәкәббур көзләр, мәғрур қәлб, яманларниң чириғи — һәммиси гунадур.□
5 Әстайидил кишиләрниң ойлири уларни пәқәт баяшатлиққа йетәкләр;
Чечилаңғуларниң ойлири болса, уларни пәқәт йоқсузлуққила йетәкләр.■
6 Яғлима тил биләнеришкән байлиқлар,
Өлүмни издәп жүргәнләр қоғлап жүргән бир түтүнла, халас.■
7 Яманларниң залимлиғи өзлирини чирмивалар;
Чүнки улар адаләт йолида меңишни рәт қилған.
8 Җинайәткар маңидиған йол наһайити әгирдур;

■ **20:30** Пәнд. 10:13 □ **21:2 «Қәлбдики нийәтләр»** — ибраний тилида «қәлбләр» дейилиду. ■ **21:2** Пәнд. 16:2 ■ **21:3** 1Сам. 15:22; Зәб. 49:8-14; Йәш. 1:11, 16; Һош. 6:6 □ **21:4 «яманларниң чириғи»** — мошу йәрдә «чирақ» бәлким адәмниң роһини, йәни адәмниң әң чоңқур йерини көрситиду (20:27-айәтни көрүң). Башқа бир хил тәрҗимиси «яманларниң һосули». ■ **21:5** Пәнд. 10:4; 13:4 ■ **21:6** Пәнд. 10:2, 4; 13:11

Сап дил адәмниң һәрикити түптүздур.
9 Соқушқақ хотун билән *азадә* өйдә биллә турғандин көрә,
Өгүзниң бир булуңида *ялғуз* йетип қопқан яхши.□ ■
10 Яман кишиниң көңли яманлиққила һерисмәндур;
У йеқиниғиму шапаәт көрсәтмәс.
11 Һакавурниң жазаға тартилиши, билимсизгә ибрәт болар;
Дана киши қобул қилған несиһәтләрдин техиму көп билим алар.□ ■
12 Һәққаний Болғучи яманниң өйини көзләр;
У һаман яманларни яманлиққа қоюп жиқитар.□
13 Мискинләрниң налисиға қулиқини йопутуп кари болмиғучи,
Ахири өзи пәряд көтирәр,
Бирақ һеч ким пәрва қилмас.
14 Йошурун соғат ғәзәпни басар;
Йәң ичидә берилгән пара қәһр-ғәзәпни пәсәйтәр.□ ■
15 Адаләтни бежа кәлтүрүш һәққанийларниң хошаллиғидур,
Бирақ яманлиқ қилғучиларға вәһимидур.
16 Һекмәт йолидин езип кәткән киши,
Әрваһларниң жамаити ичидикиләрдин болуп

□ **21:9 «Соқушқақ хотун билән азатә өйдә биллә турғандин көрә,...»** — яки «Соқушқақ хотун билән азатә өйдә олтарғандин көрә,...». ■ **21:9** Пәнд. 21:19; 25:24; 27:15 □ **21:11 «Һакавурниң...»** — яки «Мәсқирә қилғучиниң...». ■ **21:11** Пәнд. 19:25 □ **21:12 «һәққаний болғучи»** — демисәкму «Һәққаний Болғучи» Худа Өзидур. □ **21:14 «йәң ичидә»** — ибраний тилида «бағир ичидә». **«Йошурун соғат ғәзәпни басар... қәһр-ғәзәпни пәсәйтәр»** — демисәкму, бу хил пәнд-несиһәт бундақ ишларни тәриплимәйду, пәқәт умумий әһвални тәсвирләйду, халас. ■ **21:14** Пәнд. 17:8; 18:16

қалар.□
17 Тамашаға берилгән киши намрат қалар;
Яғ чайнашқа, шарап ичишкә амрақ бейимас.
18 Яман адәм һәққаний адәм үчүн гөрү пулиниң орнида қалар;
Езилгән дурусларниң орниға ипласлар қалар.■
19 Соқушқақ вә терикләк аял билән ортақ турғандин,
Чөл-баяванда ялғуз яшиған яхшидур.■
20 Ақиланиниң өйидә байлиқ бар, зәйтун май бар;
Бирақ ахмақлар тапқинини уттурлуқ бузуп-чачар.
21 Һәққанийәт, меһриванлиқни издигүчи адәм,
Һаят, һәққанийәт вә иззәт-һөрмәткә еришәр.
22 Дана киши күчлүкләр шәһириниң сепилиға ямишар,
Уларниң таянчи болған қорғинини ғулитар.
23 Өз тилиға, ағзиға егә болған киши,
Җенини аваричиликләрдин сақлап қалар.■
24 Чоңчилиқ қилғанлар,
«Һакавур», «һали чоң», «мазақчи» атилар.
25 Һорун киши өз нәпсидин һалак болар,
Чүнки униң қоли ишқа бармас;
26 Нәпси яман болуп у күн бойи тама қилип жүрәр;
Бирақ һәққаний адәм һеч немини айимай сәдиқә қилар.■
27 Яман адәмниң қурбанлиғи Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Рәзил ғәрәздә әпкелингән болса техиму шундақтур!■
28 Ялған гувалиқ қилғучи һалак болар;

□ **21:16** **«Әрваһлар»** — өлүкләрниң роһлирини көрситиду. ■ **21:18** Пәнд. 11:8 ■ **21:19** Пәнд. 21:9; 25:24 ■ **21:23** Пәнд. 18:21 ■ **21:26** Зәб. 36:26 ■ **21:27** Пәнд. 15:8; Йәш. 1:13; Йәр. 6:20; Ам. 5:21

Әйни әһвални аңлап сөзлигән кишиниң сөзи
әбәткичә ақар.■
29 Яман адәм йүзини қелин қилар;
Дурус киши йолини ойлап пухта басар.
30 Пәрвәрдигарға қарши туралайдиған һеч қандақ
даналиқ, әқил-парасәт яки тәдбир йоқтур.
31 Атлар җәң күни үчүн тәйяр қилинған болсиму,
Бирақ ғәлибә-ниҗат пәқәт Пәрвәрдигардиндур.■

22

1 Яхши нам зор байлиққа егә болуштин әвзәл;
Қәдир-қиммәт алтун-күмүчтин үстүндур.■
2 Гадай билән бай бир зиминда яшар;
Һәр иккисини яратқан Пәрвәрдигардур.□ ■
3 Зерәк киши балайиқазани алдин көрүп қачар;
Саддилар алдиға берип зиян тартар.■
4 Өзини төвән тутуп, Пәрвәрдигардин әйминишниң
бәрикити — баяшатлиқ, иззәт-һөрмәт вә һаяттур.
5 Һейлигәрләрниң йолида тикәнләр, қапқанлар ятар;
Өз йолиға һези болған киши улардин жирақ болар.□
6 Балиға кичигидә мүҗәзигә қарап дурус тәрбийә
бәрсәң,

■ **21:28** Пәнд. 19:5, 9 ■ **21:31** Зәб. 19:8; 32:16-17 ■ **22:1** Топ. 7:1 □ **22:2 «Гадай билән бай бир зиминда яшар»** — ибраний тилида: «Гадай билән бай бир-биригә йолуқар». ■ **22:2** Пәнд. 29:13 ■ **22:3** Пәнд. 27:12 □ **22:5 «Өз йолиға һези болған киши»** — ибраний тилида «Өз җенини сақлайдиған киши».

Чоң болғанда у шу йолдин чиқмас.□
7 Байлар мискинләрни башқурур;
Қәриздар қәриз егисиниң қулидур.
8 Naһәқлик уруғини чачқанниң алидиған һосули балаю-апәттур;
Униң ғәзәп-һәйвиси чүшәр.□ ■
9 Сехий адәм бәрикәт тапар;
Чүнки у мискинләргә өз ненидин бөлүп бәргүчидур.□ ■
10 Һакавурни қоғливәтсәң, жедәл-мажира бесилар;
Келишмәсликләр вә шәрмәндичиликләр түгәр.
11 Пак нийәтни қәдирләйдиған кишиниң сөзлири гөзәлдур;
Шуңа падиша униң билән дост болар.■
12 Пәрвәрдигарниң көзи илим-һәқиқәтни сақлар;
У ипласларниң сөзлирини ечип ташлап бекар қилар.□

□ **22:6 «Балиға кичигидә мүҗәзигә қарап дурус тәрбийә бәрсәң, ... йолдин чиқмас»** — бизниңчә бу пәнд һәр бир балиниң алаһидилиги, хаслиғи бар, шуңа балиға өз мүҗәзигә, маһийитигә қарап тәрбийә бериш керәк, дегәнни көрситиду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Балиға кичигидә һәққаний йолда меңишни үгәтсәң,... йолдин чиқмас». Бәзи шәрһчиләр айәти «кинайилик сөз» дәп чүшунип: «Балиға кичикидә өзи халиңан (шәхсийәтчи) жол бойичә тәрбийә беривәр! Манда чоң болңанда у шу жолдин чиқмас!» дәр тәрҗимә қилиду (демәк, балини әркиләтмә!). □ **22:8 «Униң ғәзәп-һәйвиси»** — ибраний тилида «Ғәзивини йәткүзидиған һасиси» дейилиду. ■ **22:8** Аюп 4:8; Һош. 10:13 □ **22:9 «Сехий адәм»** — ибраний тилида «сехи көзлүк киши». ■ **22:9** 2Кор. 9:6 ■ **22:11** Зәб. 100:6 □ **22:12 «Пәрвәрдигарниң көзи илим-һәқиқәтни сақлар»** — Пәрвәрдигар һәр бир дәвирдә, һәр бир йәрдә өзини көрситидиған испат-һәқиқәтни сақлайду, һәм шундақла шу испат-һәқиқәтни қәдирләйдиған, шуларға гува беридиған кишиләрни сақлайду («Рим.» 1:19-20ни көрүң); У йәнә барлиқ инсанларға калам-шериф (Таврат, Зәбур, Инҗил) бәргүчидур.

13 Һорун адәм: «Ташқирида бир шир туриду,
Кочиға чиқсам өлтүрүлимән!» — дәйду.■
14 Зинахор аялниң ағзи чоңқур бир оридур;
Пәрвәрдигар наарази болған киши униңға чүшүп кетәр.■
15 Наданлиқ сәбий балиларниң қәлбигә бағлағлиқтур;
Бирақ тәрбийә тайиғи буни униңдин жирақ қилар.■
16 Мискинләрни езиш билән бай болған,
Вә байларға соғат сунидиған киши,
Ахири пәқәт йоқсуллуқта қалар.■

Оттуз һекмәтлик сөз

17 Қулақ сал, саңа ақиланиләрниң сөзлирини үгитәй;
Көңүл қоюп билимимни үгәнгин.
18 Уларни қәлбиңдә чиң тутсаң,
Улар саңа шерин болар,
Ләвлириңдә сәп болуп тәйяр туриду.
19 Чин қәлбиң билән Пәрвәрдигарға тайинишиң үчүн,
Бүгүн *бу һекмәтлик сөзләрни* башқа бирисигә әмәс,
Бәлки саңа йәткүздум.
20 Униңдин мана оттузни яздим,
Буниң ичидә несиһәтләр һәм билим бар. □
21 Булар билән һәқиқәтниң сөзлириниң дәрвәқә һәқиқәт екәнлигини биләләйсән,
Вә шундақ қилип сени әвәткүчиләргә һәқиқәтниң сөзлири билән жавап қайтуралайсән.

■ **22:13** Пәнд. 26:13 ■ **22:14** Пәнд. 2:16; 5:3; 7:5; 23:27 ■ **22:15** Пәнд. 13:24; 19:18; 23:14; 29:15,17 ■ **22:16** Пәнд. 14:31; 17:5 □ **22:20 «Униңдин мана оттузни яздим»** — бу «оттуз сөз» 22:22-24:22дә тепилиду. Башқа бир хил тәржимиси: «Униңдин мана әла сөзләрни яздим».

22 Йоқсулдин булап алма, у кәмбәғәл турса,
Аҗиз мөминләрни сорақ орнида бозәк қилма. □ ■
23 Чүнки Пәрвәрдигар уларниң дәвасини көтирәр,
Улардин булап алғанлардин булап алар.■

24 Мүҗәзи иштик адәм билән дост болма,
Қәһрлик адәм билән арилашма,
25 Болмиса, униң яман йолини үгинип қелип, қилтаққа чүшисән.

26 Башқиларға *кепил болуп* қол бәргүчиләрдин болма,
Қәризләрни төләшкә капаләт бәргүчиләрдин болма;■
27 Сениң қайтуралиғидәк нәрсәң болған болса,
Улар орун-көрпилириңни бекардин-бекар астиңдин елип кәтмигән болатти!■

28 Ата-бовилириң пасилни бәлгүләп бәргән кона чегара ташлирини йөткимә.■

29 Ишни әстайидил вә чаққан бежиридиған кишини көргәнмидиң?
У пәс адәмләрниң хизмитидә болмас;
Падишаһларниң алдида турар.□

□ **22:22 «сорақ орни»** — ибраний тилида «шәһәр дәрвазиси» — йәни сот қилидиған йәрни көрситиду. ■ **22:22** Мис. 23:6; Аюп 31:13; Зәб. 81:3, 4; Зәк. 7:10 ■ **22:23** Мис. 22:22, 23; Зәб. 9:38-39 ■ **22:26** Пәнд. 6:1; 11:15 ■ **22:27** Пәнд. 20:16 ■ **22:28** Қан. 19:14; 27:17; Пәнд. 23:10 □ **22:29 «Әстайидил вә чаққан»** — ибраний тилида бирла сөз («маһир») билән ипадилиниду.

23

1 Катта әрбаб билән һәмдәстихан болсаң,
Алдиңдики ким екәнлигини убдан ойлан.
2 Иштийиң яман болса,
Гелиңға пичақ тәңләп турғандәк өзүңни тарт.□
3 Униң назу-немәтлирини тама қилма,
Улар адәм алдайдиған тамақлардур.

4 Бай болимән дәп өзүңни упратма;
Өзүңниң зеһниңни бу ишқа қаратма.□
5 *Байлиқларға* көз тикишиң биләнла, улар йоқ болиду;
Пул-мал дәрвәқә өзигә қанат ясап,
Худди бүркүттәк асманға учуп кетәр.

6 Ач көзниң ненини йемә,
Униң есил назу-немәтлирини тама қилма;
7 Чүнки униң көңли қандақ болғандәк, өзиму шундақ.
У ағзида: — Қени, алсила, ичсилә! — десиму,
Бирақ көңлидә сени ойлиғини йоқ.
8 Йегән бир жутум таамниму қусуветисән,
Униңға қилған чирайлиқ сөзлириңму бекарға кәткән болиду.

9 Ахмаққа йол көрситип салма,
Чүнки у әқил сөзлириңни көзгә илмас.■

10 Қедимдә бекиткән йәрниң пасил ташлирини йөткимә,
Житимларниң етизлириғиму аяқ басма;■

□ **23:2 «Өзүңни тарт»** — ибраний тилида «гелиңға пичақ тәңләп тур» дегән сөз билән ипадилиниду. □ **23:4 «Өзүңниң зеһниңни бу ишқа қаратма»** — башқа бир хил тәржимиси: «Өз әқлиңдин чекинип өзүңни тарт». 3:5-айәтни көрүң. ■ **23:9** Пәнд. 9:8; Мат. 7:6 ■ **23:10** Пәнд. 22:28

11 Чүнки уларниң Һәмҗәмәт-Қутқузғучиси интайин күчлүктур;
У Өзи улар үчүн үстүңдин дәва қилар.□

12 Несиһәткә көңүл қой,
Илим-билимләргә қулақ сал.

13 Балаңға тәрбийә бериштин еринмә;
Әгәр таяқ билән урсаң, у өлүп кәтмәйду;■
14 Сән уни таяқ билән урсаң,
Бәлким уни тәһтисарадин қутқузивалисән.□
15 И оғлум, дана болсаң,
Мениң қәлбим қанчә хуш болар еди!
16 Ағзиңда орунлуқ сөзләр болса, ич-ичимдин шатлинимән.□

17 Гуна садир қилғучиларға рәшк қилма,
Һәрдайим Пәрвәрдигардин әймиништә турғин;■
18 Шундақ қилғиниңда җәзмән көридиған яхши күнүң болиду,
Арзу-үмүтүң бекарға кәтмәс.■

19 И оғлум, сөзүмгә қулақ селип дана бол,
Қәлбиңни *Худаниң* йолиға башлиғин.

□ **23:11 «Һәмҗәмәт-Қутқузғучи»** — кона Исраилда «һәмҗәмәт-қутқузғучи» («гоел»)ниң қилидиған йәнә бир иши өзиниң җәмәтидики увал қилинғанлар үчүн адаләтни жүргүзүш еди. Униң уруқ-туққанлиридин бириси қатиллиқ қәстигә учриған болса, «һәмҗәмәт-қутқузғучи»ниң қатилни өлтүрүш һоқуқи һәм вәзиписи бар еди. Мошу айәттики «һәмҗәмәт-қутқузғучи» болса Худа Өзидур, әлвәттә. ■ **23:13** Пәнд. 13:24; 19:18; 22:15; 29:15,17 □ **23:14 «тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһлири баридиған җайни көрситиду. □ **23:16 «ич-ичимдин шатлинимән»** — ибраний тилида «бөрәклирим шатлиниду». ■ **23:17** Зәб. 36:1; 72:3; Пәнд. 24:1 ■ **23:18** Пәнд. 24:14

20 Мәйхорларға арилашма,
Нәпси яман гөшхорлар билән барди-кәлди қилма;■
21 Чүнки һарақкәш билән нәпси яман ахирида йоқсуллуқта қалар,
Ғәпләт уйқисиға патқанларға жәндә кийимни кийгүзәр.

22 Сени тапқан атаңниң сөзини аңла,
Анаң қериғанда униңға һөрмәтсизлик қилма.■
23 Һәқиқәтни сетивал,
Уни һәргиз сетивәтмә.
Даналиқ, тәрбийә вә йорутулушниму ал.■

24 Һәққаний балиниң атиси чоң хошаллиқ тапар;
Дана оғулни тапқан атиси униңдин хурсән болар.■
25 Ата-анаңни сөйүндүрүп,
Сени туққан анаңни хуш қил.

26 И оғлум, қәлбиңни маңа тапшур;
Көзлириңму һаятлиқ йоллиримға тикилсун!
27 Чүнки паһишә аял чоңқур оридур,
Бузуқ ят аял тар зиндандур;■
28 Улар қарақчидәк мөкүвелип,
Инсанийәт арисидики вапасизларни көпәйтәр.

29 Кимдә азап бар? Кимдә дәрд-әләм? Ким жедәл ичидә қалар? Ким налә-пәряд көтирәр? Ким сәвәпсиз ярилинар? Кимниң көзи қизирип кетәр?
30 Дәл шарап үстидә узун олтарған,
Әбҗәш шараптин тетишқа алдириған мәйхорлар!■

■ **23:20** Йәш. 5:22; Луқа 21:34; Рим. 13:13; Әф. 5:18 ■ **23:22** Пәнд. 1:8 ■ **23:23** Пәнд. 4:7 ■ **23:24** Пәнд. 10:1; 15:20 ■ **23:27** Пәнд. 22:14 ■ **23:30** Йәш. 5:11,22

31 Шарапниң әҗайип қизиллиғиға, униң җамдики җулалиғиға,
Кишиниң гелидин шундақ силиқ өткәнлигигә мәптун болуп қалма!
32 Ахирида у зәһәрлик иландәк чеқивалиду,
Оқ иландәк нәштирини санҗийду.
33 Көз алдиңда ғәлитә мәнзириләр көрүниду,
Ағзиңдин қалаймиқан сөзләр чиқиду. □
34 Худди деңиз-океанларда ләйләп қалғандәк,
Йәлкәнлик кеминиң мома яғичи үстидә ятқандәк болисән.
35 Сән чоқум: — Бириси мени урди, лекин мән яриланмидим!
Бириси мени таяқ билән урди, бирақ ағриғини сәзмидим!» — дәйсән.
Бирақ сән йәнә: «Һошумға кәлсәмла, мән йәнила шарапни издәймән! — дәйсән.

24

1 Яманларға рәшк қилма,
Улар билән барди-кәлди қилишни арзу қилма;■
2 Чүнки уларниң көңли зораванлиқнила ойлар;
Уларниң ағзи азар йәткүзүшни сөзләр.■

3 Аилә болса даналиқ асасида бәрпа қилинар;
Чүшиниш билән мустәһкәмлинәр.
4 Билим билән өйниң ханилири һәр хил қиммәтлик, есил гөһәрләргә толдурулар.

5 Дана адәм зор күчкә егидур;

□ **23:33 «ғәлитә мәнзириләр көрүниду»** — яки «ғәлитә аяллар көрүниду». ■ **24:1** Зәб. 36:1; Пәнд. 3:31; 23:17 ■ **24:2** Зәб. 9:28

Билими бар адәм қудритини ашурар.■
6 Пухта несиһәтләр билән җәң қилғин;
Ғәлибә болса Бирдин-бир Улуқ Мәслиһәтчи билән болар.□ ■

7 Даналиқ әқилсиз адәмгә нисбәтән толиму егиз, чүшиниксиздур;
Чоңлар шәһәр дәрвазиси алдиға жиғилғанда у зуван ачалмас.■

8 Әскиликни нийәтлигән адәм «сүйқәстчи» атилар.
9 Ахмақлиқтин болған нийәт гунадур;
Һакавур киши адәмләргә жиркиничликтур.

10 Бешиңға еғир күн чүшкәндә җасарәтсиз болсаң,
Күчсиз һесаплинисән.

11 *Сәвәпсиз* өлүмгә тартилғанларни қутқузғин;
Боғузлиниш хәвпидә турғанлардин ярдәм қолуңни тартма;■
12 Әгәр сән: «Бу иштин хәвиримиз йоқтур» десәң,
Һәр адәмниң көңлини таразиға Салғучи буни көрмәсму?
Җениңни һаят Сақлиғучи уни билмәсму?
У һәр бир инсан балсиниң өз қилғанлири бойичә уларниң өзигә яндурмасму?■

13 И оғлум, һәсәл *тапсаң* истимал қил, у яхшидур.

■ **24:5** Пәнд. 21:22 □ **24:6 «Ғәлибә болса Бирдин-бир Улуқ Мәслиһәтчи билән болар»** — «Бирдин-бир Улуқ Мәслиһәтчи» бизниңчә Худа Өзини көрситиши керәк. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Мәслиһәтчиләр көп болса, ғәлибә болиду». ■ **24:6** Пәнд. 11:14; 15:22; 20:18 ■ **24:7** Пәнд. 14:6 ■ **24:11** Зәб. 81:3-4 ■ **24:12** Аюп 34:11; Зәб. 61:13; Йәр. 32:19; Рим. 2:6; Вәһ. 22:12

һәрә көнигидин алған һәсәл болса татлиқ тетийду;
14 Даналиқ билән тонушсаң, уму көңлүңгә шуниңдәк болар;
Уни тапқиниңда җәзмән яхши көридиған күнүң болиду,
Арзу-үмүтүң бекарға кәтмәс.■

15 И рәзил адәм, һәққанийниң өйигә йошурун һуҗум қилишни күтмә,
Униң туралғусини булиғучи болма!
16 Чүнки һәққаний йәттә қетим жиқилип чүшәр,
Бирақ ахири йәнә орнидин турар.
Лекин рәзил киши күлпәт ичигә путлишип чүшәр.■

17 Рәқибиң жиқилип кәтсә хуш болуп кәтмә,
Дүшминиң путлишип чүшсә шатланма;■
18 Пәрвәрдигар буни көргәндә,
Бу қилиғиңни яхши көрмәй,
Бәлким ғәзивини рәқибиңгә чүшүрмәслиги мүмкин.

19 Яманлар *раваҗ тапса*, беарам болуп кәтмә;
Рәзилләргә рәшк қилма.■
20 Чүнки яманларниң келәчики йоқтур,
Униң чириғиму өчүрүләр.■

21 И оғлум, Пәрвәрдигардин қорққин, падишаниму һөрмәт қил.
Қутратқучилар билән арилашма.
22 Бундақ кишиләргә келидиған балаю-апәт уштумтут болар,

■ **24:14** Зәб. 18:12; 118:103; Пәнд. 23:18 ■ **24:16** Аюп 5:19; Зәб. 33:20; Ам. 5:2; 8:14 ■ **24:17** Аюп 31:29; Пәнд. 17:5 ■ **24:19** Зәб. 36:1; 72:3; Пәнд. 3:31; 23:17; 24:1 ■ **24:20** Аюп 18:5, 6; Пәнд. 13:9; 20:20

Пәрвәрдигар билән падишаниң уларни қандақ йоқитидиғанлиғини биләмсән?□

Башқа әқлийә сөзләр

23 Буларму ақиланиләрниң сөзлиридур: —

Сот қилғанда бир тәрәпкә ян бесиш қәтъий болмас.
□ ■
24 Җинайәтчигә: «Әйипсиз сән» дәп һөкүм чиқарған кишигә,
Хәлиқләр ләнәт ейтар;
Әл-жутлар униңдин нәпрәтлинәр. ■
25 Бирақ улар җинайәтчиниң гунайини ечип ташлиған кишидин хурсән болар,
Улар униңға бәхит-саадәт тилишәр.

26 Дурус җавап бәргүчи,
Гояки кишиниң ләвлиригә сөйгүчидур.□

27 Авал сиртта ишлириңниң йолини һазирлап,
Етиз-ериқлириңни тәйярла,
Андин өйүңни салғин.

28 Йеқиниңға қарши асассиз гувалиқ қилма;
Ағзиңдин һеч ялғанчилиқ чиқарма.
29 «У маңа қандақ қилған болса, мәнму униңға шундақ қилимән,

□ **24:22 «Пәрвәрдигар билән падишаниң...»** — ибраний тилида: «Улар иккисиниң...». □ **24:23 «қәтъий болмас»** — ибраний тилида «яхши әмәс». ■ **24:23** Мис. 23:3, 6; Лав. 19:15; Қан. 1:17; 16:19; Пәнд. 18:5; 28:21; Юһ. 7:24; Яқ. 2:1 ■ **24:24** Пәнд. 17:15; Йәш. 5:23 □ **24:26 «Дурус җавап бәргүчи, гояки кишиниң ләвлиригә сөйгүчидур»** — айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси «Улар дурус җавап бәргән кишиниң ләвлиригә сөйүп қояр».

Униң маңа қилғинини өзигә яндуримән», дегүчи болма.■

30 Мән һорунниң етизлиғидин өттим,
Әқилсизниң үзүмзарлиғи йенидин маңдим,
31 Мана, һәр йеридин тикәнләр өсүп чиққан,
Хохилар йәр йүзини бесип кәткән,
Қоруқ теми өрүлүп кәткән!
32 Уларни көргәч, убдан ойландим;
Көргинимдин савақ алдим: —
33 Сән: «Йәнә бирдәм көзүмни жумувалай,
Йәнә бирдәм ухливалай,
Йәнә бирдәм пут-қолумни алмап йетивалай» — десәң,■
34 Намратлиқ булаңчидәк сени бесип келәр,
Һаҗәтмәнлик қалқанлиқ әскәрдәк саңа һуҗум қилар.

25

Сулайманниң пәнд-несиһәтлириниң давами

1 Төвәндә баян қилинидиғанлириму Сулайманниң пәнд-несиһәтлири; буларни Йәһуданиң падишаси Һәзәкияниң ордисидикиләр көчүрүп хатирилигән: —

2 Пәрвәрдигарниң улуқлуғи — Өзиниң қилған ишини ашкарилимиғинида;
Падишаһларниң улуқлуғи — бир ишниң сирини йешәлигинидә.■
3 Әршниң егизлигини,
Зиминниң чоңқурлуғини,

■ **24:29** Рим. 12:17,19 ■ **24:33** Пәнд. 6:10,11 ■ **25:2** Рим. 11:33

Вә падишаларниң көңлидикини мөлчәрләп билгили болмас.
4 Авал күмүчниң поқи айрилип тавланса,
Андин зәргәр нәпис бир қача ясап чиқар.
5 Авал падишаниң алдидики рәзил хизмәткарлири қоғливетилсә,
Андин униң тәхти адаләт үстигә қурулар.■
6 Падишаһниң алдида өзүңни һәмминиң алди қилип көрсәтмә,
Униң алдидики әрбабларниң орнида турувалма;
7 Орнуңни өзүңдин жуқури җанабқа берип, униң алдида пәгаһқа чүшүрүлгиниңдин көрә,
Өзгиләрниң сени төргә тәклип қилғини яхшидур.□ ■

8 Алдирап дәваға бармиғин,
Мабада берип, йеқиниң *үстүн чиқип* сени ләт қилса, қандақ қилисән?■
9 Йеқиниң билән муназириләшсәң,
Башқиларниң сирини ачма.
10 Болмиса, буни билгүчиләр сени әйипләйду,
Сесиқ намдин қутулалмайсән.

11 Вақти-җайида қилинған сөз,
Күмүч рамкиларға тизилған алтун алмилардур.
12 *Қулаққа* алтун һалқа, нәпис алтундин ясалған зиннәт буюми ярашқандәк,
Ақиланиниң агаһландуруши көңүл қойғанниң қулиқиға яришар.

13 Худди орма вақтидики томузда *ичкән* қар сүйидәк,
Ишәшлик әлчи өзини әвәткүчиләргә шундақ болар;

■ **25:5** Пәнд. 20:8, 28 □ **25:7** **«Орнуңни өзүңдин жуқури җанабқа...»** — ибраний тилида «Өз көзүң көргән җанабқа...». ■ **25:7** Луқа 14:7-11 ■ **25:8** Пәнд. 18:17

У ғожайинлириниң көкси-қарнини яшартар.□ ■

14 Ямғури йоқ булут-шамал,
Ялған соғатни вәдә қилип махтанғучиға охшаштур.

15 Узунғичә сәвир-тақәт қилинса, һөкүмдарму қайил қилинар,
Жумшақ тил сүйәкләрдинму өтәр.■

16 Сән һәсәл тепивалдиңму?
Уни пәқәт тойғучила йә,
Көп йесәң яндуруветисән.

17 Хошнаңниң босуғисиға аз дәссә,
Улар сәндин тоюп, өч болуп қалмисун.

18 Ялған гувалиқ билән йеқиниға қара чаплиғучи,
Худди гүрзә, қилич вә өткүр оққа охшаштур.■
19 Сунуқ чиш билән чайнаш,
Токур пут *билән меңиш*,
Күлпәт күнидә вапасиз кишигә үмүт бағлиғандәктур.

20 Қиш күнидә кишиләрниң кийимини салдуруветиш,
Яки суда үстигә аччиқ су қуюш,
Қайғулуқ кишиниң алдида нахша ейтқандәктур.□ ■

21 Дүшмининиңниң қосиғи ач болса,

□ **25:13 «Худди орма вақтидики томузда ичкән қар сүйидәк»** — ибраний тилида: «Худди орма вақтидики қарниң салқинидәк» дейилиду. ■ **25:13** Пәнд. 13:17 ■ **25:15** Пәнд. 15:1; 16:14 ■ **25:18** Зәб. 10:2; 56:5; 58:8; 119:4; Пәнд. 12:18 □ **25:20 «(хам) суда үстигә аччиқ су қуюш»** — суда үстигә аччиқ су қуюлса, интайин аччиқ бир һид чиқиду, шуңа мәнаси: — «яриға туз сәпкәндәк» дегәндәк. ■ **25:20** Рим. 12:15

Нан бәр;
Уссиған болса су бәр;□ ■
22 Шундақ қилсаң, бешиға көмүр чоғини топлап салған болисән,
Вә Пәрвәрдигар бу ишни саңа яндуриду.□

23 Шимал тәрәптин чиққан шамал қаттиқ ямғур елип кәлгәндәк,
Чеқимчи шум чирайни кәлтүрәр.
24 Соқушқақ хотун билән *азадә* өйдә биллә турғандин көрә,
Өгүзниң бир булуңида *ялғуз* йетип-қопқан яхши.□ ■
25 Уссап кәткән кишигә муздәк су берилгәндәк,
Жирақ жуттин кәлгән хуш хәвәрму әнә шундақ болар.
26 Петиқдилип сүйи лейип кәткән булақ,
Сүйи булғиветилгән қудуқ,
Рәзилләргә йол қойған һәққаний адәмгә охшаштур.
27 Һәсәлни һәддидин зиядә йейиш яхши болмас;
Бирақ улуқлуқни издәшниң өзи улуқ иштур.□

□ **25:21 «Дүшминиң...»** — ибраний тилида «Саңа өч болғанниң...». ■ **25:21** Мис. 23:4, 5; Рим. 12:20 □ **25:22 «(дүшмәнниң) бешиға көмүр чоғини топлап салған болисән»** — буниң мәнаси: «уни қаттиқ уялдурисән». Бу ибарә Мисирдики кона бир адәтни көрситиду. Кишиләр товва қилғанлиғини билдүрүш үчүн бешида бир сивәт чоғни көтирип маңиду. Шуңа «Униң бешиға көмүр чоғини топлап салисән» дегини, униң товва қилишиға ярдәм берәләйсән» «виждanини ойғитисән» дегәнликтур. □ **25:24 «Соқушқақ хотун билән азатә өйдә биллә турғандин көрә,...»** — яки «Соқушқақ хотун билән азатә өйдә олтарғандин көрә,...». ■ **25:24** Пәнд. 21:9,19 □ **25:27 «Бирақ улуқлуқни издәшниң өзи улуқ иштур»** — бизниңчә бу айәттики «улуқлуқ» Худаниң улуқлуғини көрситиду. Ибраний тилида «улуқ» билән «еғир» бир сөз болғачқа, бу айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси бар: «Еғир ишларни ойлинип сүрүштүрүшниң өзи еғир иштур». Йәнә башқа бир нәччә хил тәрҗимилири бар, җүмлидин «Өз улуқлуғини издәш улуқ иш әмәс».

28 Өзини туталмайдиған киши,
Вәйран болған, сепилсиз қалған шәһәргә охшайду.□ ■

26

1 Язда қар йеғиш,
Орма вақтида ямғур йеғиш қамлашмиғандәк,
Иззәт-һөрмәт ахмаққа лайиқ әмәстур.
2 Ләйләп учуп жүргән қучқачтәк,
Учқан қарлиғач йәргә қонмиғандәк,
Сәвәпсиз қарғиш кишигә зиян кәлтүрәлмәс.
3 Атқа қамча, ешәккә нохта лазим болғинидәк,
Ахмақниң дүмбисигә таяқ лайиқтур.■
4 Ахмақниң әхмиқанә гепи бойичә униңға жавап бәрмигин,
Жавап бәрсәң өзүң униңға охшап қелишиң мүмкин.
5 Ахмақниң әхмиқанә гепи бойичә униңға жавап бәргин,
Жавап бәрмисәң у өзиниң ахмақлиғини әқиллиқ дәп чағлар.
6 Өз путини кесиватқандәк,
Өз бешиға зулмәт тилигәндәк,
Ахмақтин хәвәр йоллашму шундақ бир иштур.□
7 Токурниң карға кәлмигән путлиридәк,
Ахмақниң ағзиға селинған пәнд-несиһәтму бекар болур.
8 Салғиға ташни бағлап атқандәк,

□ **25:28 «Өзини туталмайдиған киши»** — «өзини туталмайдиған» дегән сөз ибраний тилида «өз роһини идарә қилалмайдиған» дәп ипадилиниду. ■ **25:28** Пәнд. 16:32 ■ **26:3** Зәб. 31:8, 9,10; Пәнд. 10:13 □ **26:6 «Өз бешиға зулмәт тилигәндәк»** — ибраний тилида «худди зиян ичкәндәк».

Ахмаққа һөрмәт билдүрүшму әхмиқанә иштур.□
9 Ахмақниң ағзиға селинған пәнд-несиһәт,
Мәсниң қолиға санҗилған тикәндәктур.
10 Өз йеқинлирини қарисиға зәхимләндүргән оқячидәк,
Ахмақни яки удул кәлгән адәмни яллап ишләткән ғоҗайинму охшашла зәхимләндүргүчидур.□
11 Ишт айлинип келип өз қусуғини ялиғандәк,
Ахмақ ахмақлиғини қайтилар.■
12 Өзини дана чағлап мәмнун болған кишини көрдүңму?
Униңға үмүт бағлимақтин ахмаққа үмүт бағлимақ әвзәлдур.■
13 Һорун адәм: — «Ташқирида дәһшәтлик бир шир туриду,
Кочида бир шир жүриду!» — дәп *өйдин чиқмас*.■
14 Өз муҗуқида ечилип-йепилип турған ишиккә охшаш,
Һорун кариватта йетип у яқ-бу яққа өрүлмәктә.
15 Һорун қолини сунуп қачиға тиққини билән,
Ғизани ағзиға селиштинму еринәр.■
16 Һорун өзини пәм билән җавап бәргүчи йәттә кишидинму дана санар.
17 Кочида келиветип, өзигә мунасивәтсиз маҗираға арилашқан киши,
Иштниң қулиқини тутуп созғанға охшаш хәтәргә дучар болар.

□ **26:8 «Салғиға ташни бағлап атқандәк,...»** — таш салғиға бағлап қоюлса, уни салғидин чиқарғили болмайду, әлвәттә. □ **26:10 «Өз йеқинлирини қарисиға зәхимләндүргән оқячидәк, ахмақни яки удул кәлгән адәмни яллап ишләткән ғоҗайинму охшашла зәхимләндүргүчидур»** — бу пәнд-несиһәтниң башқа бир нәччә хил тәрҗимилири бар. ■ **26:11** 2Пет. 2:22 ■ **26:12** Пәнд. 29:20 ■ **26:13** Пәнд. 22:13 ■ **26:15** Пәнд. 19:24

18 Өз йеқинлирини алдап «Пәқәт чақчақ қилип қойдум!» дәйдиған киши,
Отқашларни, оқларни, һәр хил әҗәллик қуралларни атқан тәлвигә охшайду.
20 Отун болмиса от өчәр;
Ғәйвәт болмиса, жедәл бесилар.■
21 Чоғлар үстигә чачқан көмүрдәк,
От үстигә қойған отундәк, жедәлчи жедәлни улғайтар.■
22 Ғәйвәтхорниң сөзлири һәр хил назу-немәтләрдәк,
Кишиниң қәлбигә чоңқур сиңдүрүләр.□ ■
23 Ялқунлуқ ләвләр рәзил көңүлләргә қошулғанда,
Сапал қачиға күмүч һәл бәргәнгә охшаштур.
24 Адавәт сақлайдиған адәм өчини гәплири билән япсиму,
Көңлидә қат-қат сүйқәст сақлайду.
25 Униң сөзи чирайлиқ болсиму, ишинип кәтмигин;
Қәлбидә йәттә қат ипласлиқ бардур.
26 У өчмәнлигини чирайлиқ гәп билән япсиму,
Лекин рәзиллиги җамаәтниң алдида ашкарилинар.
27 Кишигә ора колиған өзи чүшәр;
Ташни домилатқан кишини таш думилап қайтип келип уни янҗар.■
28 Сахта тил өзи зиянкәшлик қилған кишиләргә нәпрәтлинәр;
Хушамәт қилғучи еғиз адәмни һалакәткә иштирәр.

■ **26:20** Пәнд. 22:10 ■ **26:21** Пәнд. 15:18; 29:22 □ **26:22** **«Кишиниң қәлбигә чоңқур сиңдүрүләр»** — ибраний тилида «кишиниң қосиғиниң ички йәрлиригә сиңдүрүләр». ■ **26:22** Пәнд. 18:8 ■ **26:27** Зәб. 7:16-17; 9:16, 23; 56:7; Топ. 10:8

27

1 Әтики күнүң тоғрилиқ махтанма,
Чүнки бир күни немә болидиғининиңниму билмәйсән.■
2 Сени башқилар махтисун, өз ағзиң мундақ қилмисун,
Ят адәм сени махтисун, өз ләвлириң ундақ қилмисун.
3 Таш еғир, қум хелә жиң басар,
Бирақ ахмақ кәлтүридиған хапичилиқ иккисидин техиму еғирдур.
4 Ғәзәп рәһимсиздур,
Қәһр болса кәлкүндәк адәмни еқитип кетәр,
Бирақ ким һәсәтхорлуқ алдида тақабил туралисун?
5 Ашкарә әйипләш йошурун муһәббәттин әладур.
6 Достниң қолидин йегән зәхимләр садиқлиқтин болиду;
Бирақ дүшмәнниң сөйүшлири һейлигәрликтур.□
7 Тоқ киши һәсәл көнигидинму бизардур,
Ач кишигә һәр қандақ аччиқ нәрсиму татлиқ билинәр.□
8 Жут маканидин айрилған киши,
Угисидин айрилип жүргән қушқа охшар.
9 Әтир вә хушбуй көңүлни ачар,
Жан көйәр достниң сәмимий мәслиһәти кишини риғбәтләндүрәр.
Жан көйәр достниң сәмимий, хушхуй мәслиһәти кишини хуш қилур.
10 Өз достуңни, атаңниң достиниму унтума;
Бешиңға күн чүшкәндә қериндишиңниң өйигә кирип йелинма;

■ **27:1** Яқ. 4:13, 14 □ **27:6 «Достниң қолидин йегән зәхимләр садиқлиқтин болиду»** — яки «Достниң қолидин йегән зәхимләр адәмни һәқиқәткә йәткүзәр». □ **27:7 «Тоқ киши һәсәл көнигидинму бизардур»** — яки «тоқ киши һәсәл көнигини дәссиветиду».

Йеқиндики дост, жирақтики қериндаштин әла.■
11 И оғлум, дана бол, көңлүмни хуш қил,
Шундақ қилғиниңда мени мәсқирә қилидиғанларға жавап берәләймән.
12 Зерәк киши балайиқазани алдин көрүп қачар;
Саддилар алдиға берип зиян тартар.■
13 Ятқа кепил болған кишидин қәризгә тонини тутуп алғин;
Ят хотунға капаләт бәргән кишидин капаләт пули ал.■
14 Қақ сәһәрдә туруп, жуқури авазда достиға бәхит тилигәнлик,
Өзини қарғаш һесаплинар.
15 Ямғурлуқ күндики тохтимай чүшкән тамчә-тамчә йеғин,
Вә соқушқақ хотун бир-биригә охшаштур.■
16 Уни тизгәнләш боранни тосқанға,
Яки яғни оң қол билән чаңгаллиғанға охшаштур.
17 Төмүрни төмүргә билисә өткүрләшкәндәк,
Достларму бир-бирини өткүрләштүрәр.
18 Әнҗир көчитини пәрвиш қилғучи униңдин әнҗир йәйду;
Ғоҗайинини асрап күткән қул иззәт тапиду.
19 Суда адәмниң йүзи әкс әткәндәк,
Инсанниң қәлбиниң қандақлиғи өз йенидики киши арқилиқ билинәр.□
20 Тәһтисара вә һалакәт һәргиз тоймиғандәк,

■ **27:10** Пәнд. 17:17; 18:24 ■ **27:12** Пәнд. 22:3 ■ **27:13** Пәнд. 6:1, 2; 11:15; 17:18; 20:16 ■ **27:15** Пәнд. 19:13 □ **27:19** **«Инсанниң қәлбиниң қандақлиғи өз йенидики киши арқилиқ билинәр»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Инсанниң қәлбиниң қандақлиғи өз йенидики кишиниң қәлбигә мәлум болар (әкс етәр)».

Адәмниң *ач* көзлири қанаәт тапмас.□ ■
21 Сапал қазан күмүчни, чанақ алтунни тавлар,
Адәм болса махталғанда синилар.
22 Ахмақни буғдай билән биргә сәндәлдә талқан
қилип соқсаңму,
Ахмақлиғи йәнила униңда турар.

23 Падилириңниң әһвалини убдан билип тур,
Мал-варанлириңдин яхши хәвәр ал;
24 Чүнки байлиқниң мәңгү капалити болмас,
Таҗ-тәхтму дәвирдин-дәвиргичә турамду?
25 Қуруған чөпләр орулғандин кейин,
Юмран чөпләр өсүп чиққанда,
Тағ бағридинму явайи чөпләр жиғилғанда,
26 Шу чағда қозиларниң жуңлири қирқилип кийимиң
болар;
Өшкиләрни сатқан пулға бир етиз келәр,■
27 Һәмдә өшкиләрниң сүтлири сениң һәм
аилидикилириңниң озуқлуғини,
Дедәклириңниң қосиғини тәминләшкиму йетәр.

28

1 Яманлар һеч ким қоғлимисиму қачар;
Бирақ һәққанийлар шир жүрәк батур келәр.■
2 Жутта гуналар көпәйсә, униң әмирлири көп
алмишар,
Лекин уни сориғучи йорутулған вә билимлик болса,
жут аман-муқим узун турар.

□ **27:20 «Тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһлири барған жай. **«Һалакәт»** — бәлким «һалак қилғучи» дегән яман бир пәриштидур. «Вәһ.» 9:11ни көрүң. ■ **27:20** Топ. 1:8 ■ **27:26** 1Тим. 6:8 ■ **28:1** Лав. 26:36; Қан. 28:28; Йәш. 57:21

3 Мискинләргә зулум селиватқан бир кәмбәғәл,
Худди *зираәтләрни* ятқузуп денини қоймайдиған қара ямғурға охшайду.
4 Тәврат қанунидин ваз кәчкәнләр яманларни яхши дәп махтар;
Бирақ қанунни тутқучилар уларға қарши күрәш қилар.
5 Рәзилләр адаләтни чүшәнмәс;
Бирақ Пәрвәрдигарни издигүчиләр һәммә ишни чүшинәр.
6 Пәзиләтлик йолда маңған мискин киши,
Сахта, икки йүзлимә бай адәмдин яхшидур.■
7 Тәврат-қануниға итаәт қилған жигит әқиллиқ оғулдур;
Бирақ нан қепиларға һәмраһ болғучи атисини номусқа қалдурар.■
8 Җазанихорлуқ қилип жуқури өсүм арқилиқ байлиқлар тапқан киши,
Ахирида буларни мискинләргә хәйрихаһлиқ қилғучиниң қолиға өткүзүш үчүн топлиғандур.■
9 Кимки Тәврат-қанунини аңлимаймән дәп қулиқини йопурса,
Һәтта дуалириму ләнити болуп қалар.
10 Кимки дурусларни яман йолға аздурса,
Өзи колиған орисиға өзи чүшәр;
Бирақ пак-диянәтлик адәм яхшилиққа мирасхор болар.■
11 Бай дәрвәқә өзини дана санар;
Бирақ йорутулған мискин уни һаман көрүп йетәр.
12 Һәққанийлар ғаливийәтлик болса,
Җаһанни тәнтәнә қаплар;

■ **28:6** Пәнд. 19:1 ■ **28:7** Пәнд. 29:3 ■ **28:8** Лав. 25:35-37
■ **28:10** Пәнд. 26:27

Бирақ яманлар мәртивигә чиқса, халайиқ өзлирини қачурар.■
13 Өз гуналирини йошурған киши ронақ тапмас;
Бирақ уларни тонуп иқрар қилип, улардин ваз кәчкән киши рәһим-шәпқәткә еришәр.■
14 *Пәрвәрдигардин* һәрдайим қорқуп жүргән киши шунчә бәхитликтур!
Бирақ көңлини таш қилған балаю-апәткә қалар.□
15 Һөкирәп турған шир,
Яки *овни издәп* кезиватқан ейиқ қандақ болса,
Йоқсул пухраларниң үстидики рәзил һакимму шундақтур.
16 Йорутулмиған әмир һаман зор бир залим болуп чиқар,
Бирақ һарам байлиқларға нәпрәтләнсә, тәхтидә узун олтирар.
17 Қан төккән киши қәриз билән һаңға қарап жүгүрәр;
Уни һеч ким тосмисун!□
18 Сәмимий, диянәтлик йолда маңған қутулар;
Икки йолда маңған сахта киши уларниң биридә һаман жиқилип чүшәр.
19 Өз йеригә тиришип ишлигән деханниң нени йетип ашар;
Бирақ бекар жүрүп хам хиялларни қоғлиған кишиниң йоқсуллуғи мол болар!

■ **28:12** Пәнд. 11:10,11 ■ **28:13** Зәб. 31:3, 5; 1Юһа. 1:9, 10 □ **28:14 «Пәрвәрдигардин һәрдайим қорқуп жүргән киши шунчә бәхитликтур»** — әйни тексттә «Пәрвәрдигар» дегән сөз тепилмайду. Шуңа башқа бир хил тәрҗимиси: «Гуна қилиштин һәрдайим қорқуп жүргән киши». □ **28:17 «Уни һеч ким тосмисун!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Һеч ким униңға һимайә болмисун!». Тәврат қануни бойичә адәмни тәсадипий өлтүргән киши «панаһлиқ шәһәр»ләргә қачса болатти. Амма гунайи бар кишиләр һаман шу шәһәрләрдин һимайә алалмайтти («Чөл.» 6:34-35ни көрүң).

20 Растчил кишиниң бәхити көпийәр;
Бирақ бай болушқа алдириған киши җазадин қечип қутулалмас.■
21 Биригә ян бесиш қәтъий болмас;
Чүнки бәзиләр һәтта бир бурда нан үчүнму гуна өткүзәр.□ ■
22 Нәпси тоймас киши байлиқларни көзләп алдирайду,
У намратлиқниң өз бешиға чүшидиғинидин бехәвәрдур.□
23 Башқиларниң хаталиқини очуқ әйиплигән киши,
Һаман хушамәт қилғучиға қариғанда көпрәк илтипат тапар.
24 Ата-анисиниң тәәллуқатини оғрилап, «Бу һеч қандақ гуна әмәс» дегән киши,
Һалак қилғучиниң шеригидур.
25 Нәпси тоймиғур киши җедәл-маҗира терийду;
Бирақ Пәрвәрдигарға таянған киши әтлинәр.□ ■
26 Өзиниң көңлигә ишәнгән киши ахмақтур;
Бирақ даналиқ билән маңған ниҗат тапар.
27 Намратларға хәйрхаһлиқ қилидиған киши муһтаҗлиқ тартмас;
Лекин һаҗәтмәнни көрсиму көрмәскә салған киши көплигән қарғишқа учрар.■
28 Яманлар мәртивигә чиқса, халайиқ өзлирини қачурар;
Лекин улар завал тапса, һәққанийлар раваҗ тапар.■

■ **28:20** Пәнд. 13:11; 20:21; 23:4 □ **28:21 «қәтъий болмас»** — ибраний тилида «яхши әмәс». ■ **28:21** Пәнд. 18:5; 24:23 □ **28:22 «Нәпси тоймас киши»** — ибраний тилида «көзи яман киши». □ **28:25 «Нәпси тоймиғур киши»** — яки «һали чоң киши». ■ **28:25** Пәнд. 13:10; 15:18; 29:22 ■ **28:27** Қан. 15:7,8,10; Пәнд. 19:17; 22:9 ■ **28:28** Пәнд. 28:12

29

1 Қайта-қайта әйиплинип туруп йәнә бойни қаттиқлиқ қилған киши,
Туюқсиздин давалиғусиз янҗилар.
2 Һәққанийлар гүлләнсә, пухралири шатлинар,
Қәбиһләр һоқуқ тутса пухра налә-пәряд көтирәр.■
3 Даналиқни сөйгән оғул атисини хуш қилар;
Бирақ паһишиләргә һәмраһ болған униң мал-мүлкини бузуп-чачар.■
4 Падиша адаләт билән жутини тинич қилар;
Бирақ баҗ-селиқ салған болса, уни вәйран қилар.□
5 Өз йеқиниға хушамәт қилған киши,
Униң путлириға тор тәйярлап қойғандур.
6 Рәзил адәмниң гунайи өзигә қапқан ясап қурар;
Бирақ һәққаний киши нахшилар билән шатлинар.
7 Һәққаний киши мискинниң дәвасиға көңүл бөлүр;
Бирақ яманлар болса бу ишни чүшәнмәс.■
8 Һакавур кишиләр шәһәрни қутритип давалғутар;
Бирақ ақиланиләр аччиқ ғәзәпләрни яндурар.
9 Дана киши ахмақ билән дәвалашса,
Ахмақ һүрпийиду яки күлиду, нәтиҗиси һаман течлиқ болмас.
10 Қанхорлар пак-диянәтликләргә нәпрәтлинәр;
Дурусларниң җенини болса, улар қәстләр.□
11 Ахмақ һәрдайим ичидики һәммини ашкарә қилар;
Бирақ дана өзини бесивалар.■
12 Һөкүмдар ялған сөзләргә қулақ салса,
Униң барлиқ хизмәткарлири яман үгәнмәй қалмас.

■ **29:2** Пәнд. 11:10; 28:12,28 ■ **29:3** Пәнд. 10:1; 15:20; 28:7; Луқа 15:13 □ **29:4** **«Бирақ баҗ-селиқ салған болса,...»** — яки «бирақ парихор болса,..». ■ **29:7** Аюп 29:16 □ **29:10** **«Дурусларниң җенини болса, улар қәстләр»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «бирақ дуруслар уларниң җенидин хәвәр алар». ■ **29:11** Пәнд. 14:33

13 Гадай билән уни әзгүчи киши бир зиминда яшар;
Һәр иккисиниң көзини нурландурғучи Пәрвәрдигардур.□ ■
14 Йоқсулларни диянәт билән сориған падишаниң болса,
Тәхти мәңгүгә мәһкәм турар.■
15 Таяқ билән тәнбиһ-несиһәт балиларға даналиқ йәткүзәр;
Бирақ өз мәйлигә қоюп берилгән бала анисини хиҗаләткә қалдурар.■
16 Яманлар гүллинип кәтсә, наһәқлик көпийәр;
Лекин һәққанийлар уларниң жиқилғинини көрәр.■
17 Оғлуңни тәрбәлисәң, у сени арам тапқузар;
У көңлүңни сөйүндүрәр.■
18 *Пәрвәрдигарниң* вәһийси болмиған әлниң пухралири йолдин чиқип башпанаһсиз қалар;
Лекин Тәврат-қануниға әмәл қилидиған киши бәхитликтур.□
19 Қулни сөз биләнла түзәткили болмас;
У сөзүңни чүшәнгән болсиму, етивар қилмас.
20 Ағзини басалмайдиған кишини көргәнму?
Униңдин үмүт күткәндин, ахмақтин үмүт күтүш әвзәлдур.■
21 Кимки өз қулини кичигидин тартип өз мәйлигә қоюп бәрсә,

□ **29:13 «Гадай билән уни әзгүчи киши бир зиминда яшар»** — ибраний тилида: «гадай билән уни әзгүчи киши бир-биригә йолуқар». ■ **29:13** Пәнд. 22:2 ■ **29:14** Пәнд. 20:28; 25:5 ■ **29:15** Пәнд. 10:1; 13:24; 17:21,25; 22:15; 23:13 ■ **29:16** Зәб. 36:36; 57:11-12; 90:8 ■ **29:17** Пәнд. 13:24; 22:15; 23:13,14 □ **29:18 «йолдин чиқип башпанаһсиз қалар»** — бу ибарә ибраний тилида икки бислиқ бир сөз биләнла ипадиләнгән. ■ **29:20** Пәнд. 26:12

Күнләрниң биридә униң бешиға чиқар.□
22 Териккәк киши жедәл-мажира қозғап турар;
Асан аччиқлинидиған кишиниң гуналири көптур.■
23 Мәғрурлуқ кишини пәс қилар,
Бирақ кәмтәрлик кишини һөрмәткә eриштүрәр.■
24 Оғри билән шерик болған киши өз жениға дүшмәндур;
У сорақчиниң *гува беришкә* агаһландурушини аңлисиму, лекин раст гәп қилишқа петиналмас.□ ■
25 Инсан балисидин қорқуш адәмни қапқанқа чүшүриду;
Бирақ кимки Пәрвәрдигарға таянған болса, у бехәтәр көтириләр.□
26 Көп кишиләр һөкүмдардин илтипат издәп жүрәр;
Бирақ адәмниң һәқ-рисқи пәқәт Пәрвәрдигарниңла қолидидур.■
27 Наһәқләр һәққанийларға жиркиничликтур;
Дурус йолда маңған кишиләр яманларға жиркиничликтур.

30

Агурниң пәнд-несиһәтлири

1 Төвәндикиләр Якәһниң оғли Агурға вәһий билән кәлгән сөзләрдур:

□ **29:21 «Күнләрниң биридә униң бешиға чиқар»** — башқа бир хил тәржимиси «Ахирда у (қул) өзигә пәрзәнттәк болуп чиқар». ■ **29:22** Пәнд. 15:18; 26:21 ■ **29:23** Аюп 22:29; Пәнд. 15:33; 18:12; Йәш. 66:2; Мат. 23:12; Луқа 14:11; 18:14; Яқ. 4:6,10; 1Пет. 5:5 □ **29:24 «...раст гәп қилишқа петиналмас»** — «Лав.» 5:1ни көрүң. ■ **29:24** Лав. 5:1 □ **29:25 «бехәтәр көтириләр»** — ибраний тилида бир сөз биләнла ипадилиниду. ■ **29:26** Пәнд. 19:6

Бу адәм Итийәлгә, йәни Итийәл билән Укалға мундақ сөзләрни дегән: — □
2 Мән дәрвәқә инсанлар арисидики әң надини, һайванға охшаштурмән;
Мәндә инсан әқли йоқ.
3 Даналиқни һеч үгәнмидим;
Әң Пак-Муқәддәс Болғучи һәққидиму саватим йоқтур.
4 Ким әршкә көтирилгән, яки әрштин чүшкән?
Ким шамални қоллирида тутқан?
Ким суларни Өз тониға йөгәп қойған?
Ким йәр-зиминниң чегаралирини бәлгүлигән?
Униң исми немә? Униң Оғлиниң исми немә? Биләмсән-йоқ?■
5 Тәңриниң һәр бир сөзи синилип испатлинип кәлгәндур;
У Өзигә таянғанларниң һәммисини қоғдайдиған қалқандур. ■
6 Униң сөзлиригә һеч нәрсә қошма;
Ундақ қилсаң, У сени әйипләйду,
Сениң ялғанчилиғиң ашкарилиниду.■

7 И *Худайим*, Сәндин икки нәрсини тиләймән;
Мән өлгичә буларни мәндин айимиғайсән: —
8 Сахтилиқ вә ялғанчилиқни мәндин жирақ қилғайсән;
Мени гадайму қилмай, байму қилмай, бәлки еһтияҗимға лайиқла рисқ бәргәйсән.

□ **30:1 «вәһий билән кәлгән сөзләр»** — ибраний тилида «жүкләнгән сөзләр» дәп ипадилиниду. Демәк, Пәрвәрдигарниң Агурниң дил-роһиға жүклигән сөзлири. **«Бу адәм»** — Якәһниң оғли Агур. ■ **30:4** Аюп 38:4; Зәб. 103:3; Йәш. 40:12 ■ **30:5** Зәб. 11:7-8; 17:31-32; 19:8-9; 118:140, 2Тим. 2:16 ■ **30:6** Қан. 4:2; 12:32; Вәһ. 22:18

9 Чүнки зиядә тоюп кәтсәм, Сәндин йенип: «Пәрвәрдигар дегән ким?» — дәп қелишим мүмкин.
Яки гадай болуп қалсам, оғрилиқ қилип, Сән Худайимниң намиға дағ кәлтүрүшим мүмкин.

10 Ғожайининиң алдида униң қули үстидин шикайәт қилма,
Болмиса у сени қарғап ләнәт қилиду, әйипкар болисән.

11 Өз атисини қарғайдиған,
Өз анисиға бәхит тилимәйдиған бир дәвир бар,
12 Өзини пак чағлайдиған, әмәлийәттә мәйнәтчилигидин һеч жуюлмиған бир дәвир бар,
13 Бир дәвир бар — аһ, кибирлигидин нәзири немидегән үстүн,
Һакавурлуғидин һали немидегән чоң!□ ■
14 Униң ажизлар вә йоқсулларни ялмап жутуветидиған чишлири қиличтәк,
Езиқ чишлири пичақтәк болған бир дәвир бар!■

15 Зүлүкниң икки қизи бар, улар һәрдайим: «Бәргин, бәргин» дәп товлишар.
Һәргиз тоюнмайдиған үч нәрсә бар, һәргиз қанаәтләнмәйдиған төрт нәрсә бар, улар болсиму: —□
16 Гөр, туғмас хотунниң қарни,
Суға тоюнмиған қурғақ Йәр.
Вә һәргиз «болди, тойдум» демәйдиған оттин

□ **30:13 «Һакавурлуғидин һали немидегән чоң!»** — ибраний тилида «Уларниң қапақлири неманчә көтирилгән!». ■ **30:13** Пәнд. 6:17 ■ **30:14** Пәнд. 12:18 □ **30:15 «зүлүк»** — су ичидә яшайдиған қанхор бир хил паразиттур.

ибарәт.□

17 Атисини мәсқирә қилидиған,
Анисини кәмситидиған көзни болса,
Қарға-қузғунлар чоқулар,
Бүркүтниң балилириму уни йәр.

18 Мән үчүн интайин тилсимат үч нәрсә бар;
Шундақ, мән чүшинәлмәйдиған төрт иш бар: —
19 Бүркүтниң асмандики учуш йоли,
Иланниң ташта беғирлап маңидиған йоли,
Кеминиң деңиздики йоли вә жигитниң қизға ашиқ болуштики йолидур.

20 Зинахор хотунниң йолиму шундақтур;
У бир немини йәп болуп ағзини сүртиватқән кишидәк: «Мән һеч қандақ яманлиқни қилмидим!» — дәйду.□

21 Йәр-зимин үч нәрсә астида беарам болар;
У көтирәлмәйдиған төрт иш бар: —
22 Падиша болған қул,
Тамаққа тойған һамақәт,
23 Нәпрәткә патқан, әргә тәккән хотун,
Өз ханиминиң орнини басқан дедәк.□

24 Йәр йүзидә тени кичик, лекин интайин әқиллиқ төрт хил жанивар бар: —

□ **30:16 «Гөр»** — мошу йәрдә «гөр» ибраний тилида «шеол», йәни «тәһтисара», өлүкләрниң роһлири қиямәт күнини күтидиған йәрни көрситиду. □ **30:20 «Мән һеч қандақ яманлиқни қилмидим!»** — зинахор хотунниң йолиниң әҗайиплиғи болса өзиниң опочуқ гунайини һеч тонумайдиғанлиғидин ибарәт. □ **30:23 «Нәпрәткә патқан»** — яки «нәпрәтлик», «нәпрәтләнгән».

25 Чөмүлиләр күчлүк хәлиқ болмисиму, бирақ язда
озуқ тәйярливелишни билиду;■
26 Суғурлар өзи аҗиз бир қовм болсиму, хада
ташларниң арисиға уга салиду;
27 Чекәткиләрниң падишаси болмисиму, лекин қатар
тизилип рәтлик маңиду;
28 Кәсләнчүкни қол билән тутувалғили болиду,
Лекин хан ордилирида яшайду.

29 Қәдәмлири һәйвәтлик үч җанивар бар,
Кишигә зоқ берип маңидиған төрт нәрсә бар: —
30 Һайванатлар ичидә әң күчлүк, һеч немидин
қорқмас шир,
31 Зилва бәйгә ити,
Текә,
Вә пухралири қоллайдиған падишадур.□ ■

32 Әгәр сән ахмақлиқ қилип өзүңни бәк жуқури
орунға қоювалған болсаң,
Вә яки тәлвә бир ойда болған болсаң,
Қолуң билән ағзиңни юм!□ ■
33 Кала сүти қочулса сериқ май чиқар;
Бириниң бурни миҗилса, қан чиқар;
Адавәт қозғап интиқам ойлиса җедәл-мажира
чиқар.□

■ **30:25** Пәнд. 6:8 □ **30:31 «зилва бәйгә ити»** — яки «бәйгә ети» — ибраний тилида бу сөз бәк аз учрайду. **«пухралири қоллайдиған падишадур»** — башқа икки хил тәрҗимиси: «Ағдурулмас вә өрүлмәс падишадур» яки «Өз қошунини башлиған падишадур». ■ **30:31** Аюп 39:19-28 □ **30:32 «Қолуң билән ағзиңни юм!»** — бәлким ибраний тилида «болди, бәс!» дегән мәнини бериш мүмкин. ■ **30:32** Аюп 21:5 □ **30:33 «Кала сүти қочулса ... бириниң бурни миҗилса.... адавәт қозғап интиқам ойлиса ...»** — бу җүмлидики «қочулса» «миҗилса» вә «қозғап ... ойлиса» ибраний тилида охшаш бир пеил билән ипадиләнгән.

31

Падишаға несиһәт
1 Төвәндикиләр, падиша Ләмуәлгә униң аниси
арқилиқ вәһий билән кәлгән сөзләрдур; аниси бу
сөзләрни униңға үгәткән: □
2 И оғлум, и мениң амриғим, қәсәмләр билән тилигән
арзулуғум, мән саңа немә дәй?□
3 Күч-қуввитиңни аял-хотунлар тәрипигә сәрп
қилмиғин;
Яки падишаларниму вәйран қилидиған ишларға
берилгүчи болма!□ ■
4 И Ләмуәл, шарап ичиш падишаларға лайиқ әмәс,
Әмирләргиму һараққа хумар болуш ярашмас.
5 Болмиса улар шарап ичип, *муқәддәс*
бәлгүлимиләрни унтуп,
Бозәк бәндиләрниң һәққини астин-үстүн
қиливетиши мүмкин.
6 Күчлүк һарақ өлгүси кәлгәнләргә, һәсрәткә
чөмгәнләргә берилсун!
7 Улар шарапни ичип, мискинлигини унтуп,

□ **31:1 «Падиша Ләмуәл»** — бәзи алимлар «Ләмуәл»ни Сулайманниң аниси Бат-Шеба униңға қойған ләқәм, дәп қарайду. Исраил үстидин һөкүм сүргүчиләр арисида «Ләмуәл» исимлиқ бир падиша бизгә намәлум. «Ләмуәл» дегәнниң мәнаси: «Худа үчүн». **«вәһий билән кәлгән сөзләр»** — әгәр бу бап Агурниң (30:1) сөзиниң давами болса, ундақта «вәһий билән кәлгән сөзләр» Пәрвәрдигарниң Агурниң «дил-роһиға жүклигән сөзлири»ни ң давамини көрситиду. □ **31:2 «И мениң амриғим»** — ибраний тилида «И балиятқумниң балиси!». **«қәсәмләр билән тилигән арзулуғум!»** — ибраний тилида «И қәсәмлиримниң балиси!». □ **31:3 «аял-хотунлар тәрипигә»** — демәк, жинсий һәвәсләргә. ■ **31:3** Қан. 17:17

Қайтидин дәрд-әлимини есигә кәлтүрмисун!□
8 Өзлири үчүн гәп қилалмайдиғанларға ағзиңни ачқин,
Һалак болай дегәнләрниң дәвасидә гәп қил.
9 Сүкүт қилма, улар үчүн лилла һөкүм қил,
Езилгәнләрниң вә мискинләрниң дәрдигә дәрман бол.■

Пәзиләтлик аял

10 |□| Пәзиләтлик аялни ким тапалайду?
Униң қиммити ләәл-яқутлардинму зор ешип чүшиду.□ ■
11 |□| Ериниң көңли униңға тайинип хатирҗәм туриду,
У болғачқа ериниң алған олҗиси кам әмәстур!
12 |□| У өмүр бойи еригә вападар болуп яхшилиқ қилиду,
Уни зиянға учратмайду.
13 |□| У қой жуңи вә кәндир тепип,
Өз қоли билән җан дәп әҗир қилиду.
14 |□| У сода кемилиригә охшаш,
Аилини беқиштики озуқ-түлүкләрни жирақ җайлардин тошуйду.

□ **31:7 «Улар шарапни ичип, ... қайтидин дәрд-әлимини есигә кәлтүрмисун!»** — бу сөзләр кинайилик, һәҗвий болғини билән, мскинләрниң шарап ичиш сәвәвигиму һесдашлиқ билдүриду. Лекин айәт уларниң шундақ қилидиғанлиғини һәргиз тәстиқлиған әмәс. Көздә тутулғини һөкүмдарларниң еғир мәсъулийитидин ибарәттур. ■ **31:9** Лав. 19:15; Қан. 1:16 □ **31:10 «пәзиләтлик аялни ким тапалайду?...»** — кейинки 22 айәт шеир болуп, ибраний тилида алаһидә шәкилгә егә. Ибраний йезиғида 22 һәрип бар. Бу 22 айәтниң һәр бири ибраний елипбә тәртивигә асасән башлиниду (мәсилән, уйғур тили болса, а-, ә-, б- қатарлиқ һәрипләр билән башланғанға охшаш). ■ **31:10** Пәнд. 12:4

15 |□| Таң йорумаста у орнидин туриду,
Аилисидикиләргә йемәклик тәйярлайду,
Хизмәткар-дедәкләргә несивисини тәқсим қилиду.□
16 |□| У бир парчә етизни өзи көрүп алиду;
Қоли билән жиққан дарамәттин у бир үзүмзар бена қилиду.
17 |□| *Ишқа қарап* у белини күч билән бағлар,
Биләклирини күчләндүрәр;
18 |□| Өз ишиниң пайдилиқлиғиға көзи йетәр,
Кечичә чириғини өчүрмәй иш қилар.
19 |□| У қоллири билән чақни чөрәр,
Бармақлири жип урчуқини тутар.
20 |□| Ажизларға ярдәм қолини узитар;
Һаҗәтмәнләргә қоллирини созар.
21 |□| Қар яққанда у аилиси тоғрилиқ әндишә қилмайду,
Өйидикиләрниң һәммисигә қизил кийимләр кийдүрүлгән.
22 |□| Кариват япқучлирини өзи тоқуйду;
Өзиниң кийим-кечәклири канап вә сөсүн рәхттиндур.
23 |□| Ериниң шәһәр дәрвазилирида абройи бар;
Шу йәрдә у жуттики ақсақаллар қатаридин орун алиду.□
24 |□| У нәпис канаптин кийим-кечәк тикип уни сатиду;
Бәлвағларни тикип содигәрләрни тәминләйду.
25 |□| Кийими күч-қудрәт вә иззәт-һөрмәттур;
У келәчәккә үмүт билән күлүп қарайду.

□ **31:15 «... несивисини тәқсим қилиду»** — яки «... ишни тәқсим қилиду». □ **31:23 «Ериниң шәһәр дәрвазилирида абройи бар»** — кона өрп-адәтләр бойичә, жуттики ақсақаллар шәһәр дәрвазида жиғин ечип сот қилатти.

26 |□| Ағзини ачсила, дана сөз қилиду,
Тилида меһриванә несиһәтләр бар.
27 |□| Аилисидики ишлардин дайим хәвәр алиду,
Бекарға нан йемәйду.
28 |□| Пәрзәнтлири орнидин туруп униңға бәхит-бәрикәт тиләйду;
Ериму мубарәкләп уни махтап: —
29 |□| «Пәзиләт билән яшиған аяллар көптур,
Бирақ сән уларниң һәммисидинму ешип чүшисән» — дәйду.
30 |□| Гөзәллик сеһри алдамчидур,
Һөсн-җамалму пәқәт бир көпүк, халас,
Пәқәт Пәрвәрдигардин қорқидиған аялла махтилиду!
31 |□| У өз меһнитиниң мевилиридин бәһримән болсун!
Әҗирлири уни дәрвазиларда һөрмәт-шөһрәткәериштүрсун!□

□ **31:31 «Әҗирлири уни дәрвазиларда һөрмәт-шөһрәткәериштүрсун!»** — жуқуриқи изаһатта дейилгәндәк, шәһәр дәрвазилири ақсақаллар олтиридиған орун болуп, җәмийәтниң әң жуқури дәрижисини билдүриду.

Муқеддес Калам (кирил йезиқ)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in Cyrillic script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.
- If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5